

ZYGMENT GAŁECKI

ZE STUDIÓW NAD FLEKSJĄ PLURALNYCH NAZW MIEJSCOWYCH*

(FORMY DOPEŁNIACZA)

WSTĘP

W polskim i słowiańskim nazewnictwie topograficznym dość znaczną część stanowią nazwy miejscowości występujące tylko w liczbie mnogiej. Charakterystyczne dla różnych epok cechy ustrojowe i osadnicze, gospodarcze i kulturowe spowodowały m.in. to, że nazwy miejscowe – często pochodzące od nazw osobowych – są zróżnicowane pod względem liczby gramatycznej. Tak więc dzisiejsze pluralne nazwy miejscowe, zanim zaczęły oznaczać odrębne terenowe jednostki administracyjne, odnosiły się pierwotnie do grup ludności:

1. należących do jednego rodu lub właściciela: nazwa rodu, właściciela $\Rightarrow$ nazwa miejscowości, np. *Raławice, Siemiatycze, Janowięta, Bondary, Lewsze, Sarnaki, Szpaki*;

2. będących wykonawcami pracy zawodowej: nazwa wykonawców zawodu $\Rightarrow$ nazwa miejscowości, np. *Kowale, Kołodzieje, Rybaki, Świnary, Woźniki*;

3. zamieszkujących różne pod względem etnicznym i topograficznym obszary lub przybyłych z tych obszarów: nazwa grupy etnicznej $\Rightarrow$ nazwa miejscowości, np. *Pomorzany, Laskowice, Łukowce, Serby, Ślązaki*¹.

Wymienione typy nazw mają charakter (tj. pierwotne znaczenie) wyłącznie kolektywny i formy pluralne. Ponadto nazwy topograficzne są z po-

* Zmieniona i skrócona część pracy magisterskiej pt. *Wahania i zmiany w odmianie i rodzaju gramatycznym nazw miejscowych (głównie południowopodlaskich)* (Lublin 1976), napisanej pod kierunkiem prof. dra M. Kucali na seminarium języka polskiego (mps BKUL).

¹ Zmiany znaczeniowe: nazwa grupy ludności $\Rightarrow$ nazwa miejscowa, pociągały za sobą zmiany formalne rodzaju „męskoosobowego” na niemęskoosobowy typu: Łochowicy $\Rightarrow$ Łochowice, Żyrdnicy $\Rightarrow$ Żyrdniki, Piekarze $\Rightarrow$ Piekary i in. Zob.: J. Łoś. *Gramatyka polska*. Cz. 3: *Odmiana (fleksja) historyczna*. Lwów 1927 s. 34, 44-46; H. Górnowicz. *Rodowe nazwy miejscowe Podlasia*. „Onomastica” 12:1967 s. 67; B. Dunaj. *Język polski najstarszej doby piśmiennej (XII-XIII w.)*. Kraków 1975 s. 150-154.

chodzenia apelatywami w funkcji toponimicznej i występują tak w l. poj., np. *Dąbrowa, Długi Bród, Ostrów*, jak i w l. mn., np. *Borki, Leszczyny, Moczydły*. Podobnie znaczna część nazw kulturowych, tworzonych na wzór innych nazw miejscowych (*Budy, Mostki, Pasięki*) i zdrobniałych (*Bodaczki, Chańki, Czyżyki*) ma formy l. mn.

Nazwy własne w ogóle są nazwami jednostkowymi i – szczególnie nazwy mniejszych czy mniej ważnych miejscowości – w pełnym wymiarze form morfologicznych, ustalonych tradycją lokalną (w której niejednokrotnie występują wahania) są znane jedynie mniejszym wspólnotom komunikatywnym. W doborze form tych nazw miejscowych występują różne trudności i wątpliwości, zakłócające proces porozumiewania się między członkami większych wspólnot komunikatywnych². Wahania i zmiany w zakresie fleksji dotyczą głównie końcówek fleksyjnych, np. współcześnie i historycznie w dopełniaczu pluralnych nazw miejscowych (- $\emptyset$, -ów, -i // -y), historycznie w miejscowniku l.mn. (-ach, -ech), rzadziej tematów, chociaż i te mogą być przekształcane, np. w związku z *e* ruchomym.

W polskich badaniach onomastycznych nie opracowywano dotychczas fleksji nazw miejscowych w sposób systematyczny; pomijano te zagadnienia na rzecz leksyki, etymologii i słowotwórstwa. Teoretyczne podstawy badaniom morfologicznym nazw własnych dał Jerzy Kuryłowicz³ i Wojciech Górny⁴, zaś ostatnio badania w tej dziedzinie prowadzi Bogusław Kreja⁵.

W historii języka polskiego w odmianie toponimów pluralnych, zwłaszcza typu bezprzyrostkowego, najbardziej zróżnicowane są formy dopełniacza. Toteż autor niniejszej pracy, mającej charakter materiałowo-analityczny, stawia sobie głównie za cel zbadanie w aspekcie diachronicznym prawidłowości i mechanizmów w występowaniu obocznych form fleksyjnych tego przypadku, czyli w zasadzie alternacji końcówek - $\emptyset$ // -ów, -ów // -i, -i // - $\emptyset$, lub przyjmowanie jednej z tych końcówek.

*

Terytorialnie praca obejmuje południową część Podlasia w historycznych granicach ukształtowanych po unii lubelskiej. „Podlasie, ziemia łukowska i Ruś Czerwona mają dostateczne źródła drukowane dopiero od

² Zob. L. Zabrocki. *Zasięgi wewnętrznego językowego magazynowania nazw jednostkowych*. W: *Symbolae philologicae in honorem Vitoldi Tazzycki*. Wrocław 1968 s. 416-424.

³ *La position linguistique du nom propre*. „*Onomastica*” 2:1956 s. 1-14.

⁴ *Zagadnienie polskiej gramatyki onomastycznej*. „*Język Polski*” 37:1957 z. 3 s. 174-178; tenże. *Jeszcze o gramatyce onomastycznej*. Tamże 39:1959 z. 3 s. 211-212.

⁵ *Z zagadnień morfologii i ortografii nazw własnych*. „*Onomastica*” 19:1974 s. 67-84; tenże. *Fleksja polskich nazw miejscowych w aspekcie nadawcy i odbiorcy*. W: *Socjolingwistyka*. 1. *Polityka językowa*. Pod red. W. Lubasia. Katowice 1977 s. 131-137.

XVI wieku⁶, z tego też czasu pochodzą zebrane materiały. Różnorodność wykorzystanych źródeł tak historycznych, jak i współczesnych wynika natomiast z tego, że wahanie jest procesem i często ujawnia je dopiero analiza materiału z kilku źródeł czasowo bliskich.

Najpełniejszy wykaz podlaskich nazw miejscowych zawiera wydany przez A. Jabłonowskiego⁷ rejestr poborowy z 1580 r. dlatego cenny dla naszych badań, że oprócz mianownika znajdują się tu bardzo często formy dopełniacza danej nazwy. Mankamentem tego wydania są błędne odczytania nazw miejscowych (por. niżej *Pluty*), podczas gdy nowsze wydania źródeł są pod względem filologicznym bez zarzutu. Również głównie w dopełniaczu, oprócz oczywiście mianownika, występują podlaskie nazwy miejscowości w *Spisie szlachty województwa podlaskiego składającej przysięgę na wierność Koronie polskiej w grodzie drohickim z 1569 r.*⁸ Źródło to przynosi mnóstwo materiału topo- i onomastycznego jedynie z powiatu drohickiego (*Księga sądowa drohicka z 1569*), bowiem nie zachowały się odpowiednie dokumenty ziemi mielnickiej. Wydawcy owej *Księgi*, kierując się zasadą jak najwierniejszego oddania rękopisu przez tekst drukowany, starali się, aby i „pisownia tekstu polskiego (nie wyłączając nazw osób i miejscowości) odtwarzała wiernie formę fonetyczną tekstu (np. *wszytek, wielgi, slachta, rowny, Kristof, Warszewa*)” (s. XXXVII).

Tym samym wymogom filologicznym odpowiada wydanie lustracji królewskiej woj. podlaskiego z 1570 i 1576 r.⁹, które tutaj wykorzystano w mniejszym zakresie. Również źródłem o charakterze pomocniczym był dla niniejszej pracy spisany w języku białoruskim *Popis wojsk Wielkiego Ks. Litewskiego z 1528 r.*, dokument, którego podlaską część pt. *Popis wojenny ziemian województwa podlaskiego* ogłosił Jabłonowski (jw. s. 183-186).

Materiał wyekscerpowany z powyższych źródeł dotyczy przeważającej, położonej po lewej stronie Bugu, części historycznych powiatów drohickiego i mielnickiego oraz XV-wiecznego pow. węgrowskiego, którego obszar po prawej stronie Liwca został później wchłonięty przez ziemię drohicką. Tak określone terytorium nazywamy Podlasiem południowym (podział administracyjny por. u Jabłonowskiego). Do Podlasia południowego należy również tzw. dzierzawa wohyńska, która do r. 1569 była przedmio-

⁶ H. Górnowicz. *Studia nad rodowymi nazwami miejscowymi w języku polskim na tle innych języków słowiańskich (synteza)*. Gdańsk 1968 s. 36.

⁷ *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*. T. 6: *Podlasie*. Cz. 1. Warszawa 1908 s. 1-134.

⁸ *Akta Unii Polski z Litwą 1385-1791*. Wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz. Kraków 1932 s. 266-296.

⁹ J. Topolski, J. Wiśniewski. *Lustracje województwa podlaskiego 1570 i 1576*. Wrocław-Warszawa 1959.

tem sporu między Koroną a Litwą, zaś dopiero od 1616 r. należała ponownie do pow. mielnickiego i woj. podlaskiego. Nie uwzględniamy w zasadzie tego obszaru, czyniąc jednakże wyjątek dla Łomaz, do których nazwy udało się zgromadzić interesujący materiał.

Podstawą porównawczą dla materiału historycznego są współczesne nazwy podlaskie. Jedynym zbiorem obejmującym część historycznego Podlasia południowego są *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych* pod red. W. Taszyckiego dla byłego pow. łosickiego¹⁰. Wydawnictwo to przynosi względnie pełny materiał topo- i fizjograficzny i pod względem językowym może służyć badaniom fonetycznym i słowotwórczym w zakresie topograficznych nazw własnych, mniejsze zaś ma znaczenie dla badań fleksji, a to z tego względu, że podawane formy dopełniacza nazw miejscowych – co jest zasadą UN – nie zawsze odzwierciedlają regionalny zwyczaj językowy (por. niżej *Woźniki*), poza tym jako wydawnictwo urzędowe nosi niekiedy znamiona normatywności, chociażby dlatego, że podaje jedną wyłączną formę tego przypadku, gdy nierzadko występują w tym zakresie wahania¹¹. Mimo podniesionych zastrzeżeń, wykorzystano zbiory UN w niniejszej pracy.

Współczesny materiał z UNłos dopełniono – w miarę możliwości – formami dopełniacza, wybranymi z XX-wiecznych czasopism, gazet i specjalistycznych prac drukowanych, obejmując w niektórych wypadkach 2. poł. XIX w. Materiał ten – o tyle cenny, że dane formy dopełniacza oparte są zasadniczo na kompetencji językowej piszących, pozwalający uchwycić wahania fleksyjne, ale i niewspółmiernie uboższy od wykazów nazw miejscowych w UNłos – dotyczy nazw z byłych powiatów: łosickiego, sokołowskiego oraz części bialskiego, siedleckiego i węgrowskiego. W pewnym zakresie wykorzystano też przykłady z języka mówionego.

Do zestawień porównawczych i wniosków syntetycznych posłużyliśmy się poza tym nie przedstawionym tutaj materiałem ogólnopolskim: 1. ze *Słownika nazw geograficznych*¹² (SNG), zawierającego pełny materiał

¹⁰ Oprac. L. Kaczmarek. Warszawa 1971. Inne, wydane dotychczas zeszyty UN – poza częściowo pow. bialskim – nie obejmują etnograficznego Podlasia.

¹¹ Na szczegółową recenzję UNłos nie ma w tej pracy miejsca, jednak należy tu zwrócić uwagę np. na nie uzasadnione zmiany morfologiczne. Por. *Mokradź*, na *Mokradzi* (nazwa łąki rodz. żeńskiego, formalnie i przede wszystkim semantycznie) na formę męską *Mokracz*, *Mokracza* (UNłos, 38). Są też inne zmiany, niektóre nazwy opuszczono. To wszystko nakazuje krytyczne korzystanie z materiałów UN.

¹² S. Rospond. *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej*. T. 1. Wrocław-Warszawa 1951.

Wybraliśmy stąd pluralne nazwy miejscowe na litery A, B, P, S, co dało dość duży materiał (ok. 1800 nazw), stanowiący realną podstawę do uogólnień. Metoda wyboru materiału według określonych kryteriów – również sposób losowy – jest czasem w pracach językoznawczych stosowana. Por. np.: J. Rączek. *Bohemizmy leksykalne w języku polskim do końca XV wieku*. Wrocław 1968 s. 20.

nazewniczy Ziemi Odzyskanych, ustalony na podstawie źródeł historycznych i poprawnych zasad struktury toponomastycznej, który ma jednakże, przynajmniej w części, oparcie w tradycji lokalnej (por. Borki, *Borek*–wieś, pow. Iława i Borki, *Borków*–osada pow. Choszczno) czy to współczesnej, czy historycznie udokumentowanej; 2. ze *Słownika ortograficznego języka polskiego* pod red. M. Szymczaka (Warszawa 1975).

I. ANALIZA MATERIAŁU HISTORYCZNEGO

Nadrzędna zasada klasyfikacji materiału toponomastycznego, tak jak to ma miejsce w wyrazach pospolitych, opiera się na dwuczłonowości wyrazów, wynikającej z dwudzielnego ujmowania zjawisk. We fleksji jest to podział na temat fleksyjny i morfem formotwórczy, czyli końcówkę. Na tej podstawie wydzielono trzy grupy nazw: z końcówką dopełniacza *-Ø*, z końcówką *-ów* oraz z końcówką *-i* (*-y*). Następnie, biorąc pod uwagę zależność końcówki fleksyjnej od wygłosu tematu, w ramach wymienionych grup dokonano dalszej klasyfikacji według zakończenia tematu fleksyjnego¹³, co dało jeszcze trzy podgrupy: 1. toponimy z tematem zakończonym spółgłoską fonetycznie miękką; 2. toponimy z tematem zakończonym spółgłoską fonetycznie twardą (wargową, zębową, *-r-*, tylnojęzykową); 3. toponimy z tematem zakończonym spółgłoską funkcjonalnie miękką.

Trzeba tu zaznaczyć, że w tak założonej klasyfikacji starano się poza tym wyodrębnić typy strukturalne nazw miejscowych, często pokrywające się z typami znaczeniowymi, bowiem odmiana toponimów – jak można przypuszczać – bywa determinowana ich budową słowotwórczą. Czy wobec tego nie nadrzędny byłby tu podział na toponimy bezprzyrostkowe i przyrostkowe?

Świadomie zrezygnowaliśmy z podziału pluralnych nazw miejscowych według kryterium rodzaju gramatycznego na męskie, żeńskie i nijakie; w liczbie mnogiej nie ma takiego różnicowania rodzajowego w odmianie rzeczowników. Jednak, mimo iż rodzaj gramatyczny rzeczowników jest kategorią składniową, ich fleksja w języku polskim ściśle się z rodzajem wiąże. W liczbie mnogiej nie zróżnicowanie przydawek określających rodzaj rzeczownika, ale bardzo często końcówki fleksyjne są wykładnikami rodzaju gramatycznego. We współczesnym języku polskim w dopełniaczu liczby mnogiej końcówka *-ów* wyróżnia grupę rzeczowników rodzaju męskiego, w mniejszym zakresie występuje tu *-i* (*-y*), końcówka zero w zasadzie rzeczowniki nijakie i żeńskie o tematach samogłoskowych, nato-

¹³ Zob. W. Doroszewski. *Podstawy gramatyki polskiej*. Warszawa 1963 s. 157-158.

miast charakterystyczną końcówką żeńskich rzeczowników spółgłoskowych jest *-i (-y)*¹⁴.

W wielu pluralnych nazwach miejscowych daje się łatwo odczytać podstawę rodzajową, tj. rzeczownik pospolity w mianowniku liczby pojedynczej. Są to takie nazwy miejscowości, których związek z odpowiednimi apelatywami jest niewątpliwie bliski, a więc topograficzne i kulturowe, jak np. *Borki: borek, Góry: góra, Pasieki: pasieka, Role: rola, Wyczółki: wyczółek* 'skrawek, wysunięty kawałek pola, łąn' (Kondratiuk *Nazwy*, 220). Nazwy typu *Stawiska: stawisko* zawierają w podstawie rzeczowniki rodzaju nijakiego, także typ *Babięta, Kozięta* ma ścisły związek z rodzajem nijakim, o czym świadczą formy dopełniacza z końcówką zerową. Podobnie w innych nazwach miejscowych pochodzących od nazw osobowych, a więc z przyrostkiem *-ak, -arz* (*Telaki, Kuchary*) oraz w typach *Bartodzieje, Smolniki, Trębice* podstawą są rzeczowniki męskie. Nazwy rodowe mają trzy podstawy rodzajowe: męską (*Bondary: brus. bondar* 'bednarz', *Włodki*), formalnie żeńską (*Kozy, Lewsze: brus. gwar. leuś'a* 'mańkut') i formalnie nijaką, jak np. *Jajki*.

Mimo to pozostaje dość liczna grupa toponimów pluralnych, których bez uprzednich badań etymologicznych nie sposób rodzajowo określić. Dlatego w części materiałowej pracy nie przeprowadzono klasyfikacji pod względem rodzaju gramatycznego. W wydzielonych klasach nazw miejscowych znalazły się więc różne z tego punktu widzenia toponimy, chociaż zdajemy sobie sprawę, że taka klasyfikacja dałaby jednoznaczne podstawy wnioskowania o zbieżnościach i różnicach we fleksji apelatywów i toponimów.

NAZWY MIEJSCOWE Z KOŃCÓWKĄ DOPEŁNIACZA ZERO

1. *Temat zakończony spółgłoską fonetycznie miękką:*

CZAPLE, *Czapł*, parafia (dalej pf.) Przesmyki, droh. (AU, 281; *ŹDz I*, 15). **CZAPLE** (Andratiewicze, Jarki, Obrepałki, Soczewki), *Czapł*, pf. Skrzyszew, droh. (AU, 295; *ŹDz I*, 37). **JARUZELE**, *Jeruzal*, pf. Mąkobody, droh. (AU, 281). **CZOŁOMYJE**, *Czołoměj*, pf. Mordy, droh. (*ŹDz I*, 80).

2. *Temat zakończony spółgłoską twardą:*

a) wargową:

CHOLEWY, *Cholew*, pf. Prostyń, droh. (*ŹDz I*, 32). **KASMY-KRASNODEBY** (Krasnodęby-Kasmy), *Kasm Krasnodąb* i **KRASNODEBY-SYPYTKI**, *Krasnodąb Sypytków*, pf. Sokołów, droh. (AU, 281, 295). **PAPY**,

¹⁴ O morfologizacji rodzaju zob.: M. Kucala. *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny*. Wrocław 1978 s. 178-182.

Pap, pf. Paprotnia, droh. (AU, 270). **POPLAWY**, *Popław*, pf. Łosice, miel. (ŻDz I, 64). **WYROZĘBY**, *Wyrozęb*, pf. wm, droh. (AU, 274; ŻDz I, 17). **ŻÓŁKWY**, *Żółkw*, pf. Skrzyszew, droh. (AU, 271).

b) zębowa:

– z zakończeniem *-any*: **BIELONY** (dziś Bielany), *Bielon*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 269, 279; ŻDz I, 18). **KISIELANY-KUCZE**, *Kisielan Kuczów* i **KISIELANY-ŻMICHY**, *Kisielan Żmichów*, pf. Suchożebry, droh. (ŻDz I, 20). **KOBELIANY**, *Kobelian*, pf. i pow. Drohiczyn (ŻDz I, 10). **KOBELANY**, *Kobelan*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 287; ŻDz I, 16). **KORYCIANY**, *Korycian*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 271). **RUCIANY**, *Rucian*, pf. Rozbity Kamień, droh. (ŻDz I, 19).

– z zakończeniem *-iny*: **LIPINY**, *Lipin*, pf. Przesmyki, droh. (AU 287; ŻDz I, 14). **OSINY** (Nowe, Stare), *Osin*, pf. Mąkobody, droh. (AU, 291).

– inne: **BIERNATY**, *Biernat* i **BIERNATY STARE**, *Biernat*, pf. Łosice, miel. (ŻDz I, 64). **BOLESTY**, *Bolest*, pf. Łosice, miel. (ŻDz I, 65). **BUJAŁY** (Utraque), *Bujał*, pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). **CZARNOTY**, *Czarnot*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 286, 289; ŻDz I, 16). **KOZY // KOZIĘTA**, *Kóz // Koziat*, pf. Paprotnia, droh. (ŻDz I, 16; AU, 287). **KOWIESY // KOWIESE**, *Kowies*, pf. Kozuchów, droh. (AU, 268, 269; ŻDz I, 25). **KOZIERADY**, *Kozierad* i **KOZIERADY-KORABIE**, *Kozierad Korabiów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (ŻDz I, 19). **KRZYWOŚNIĘTY**, *Krzywośniat*, pf. Górki, miel. (ŻDz I, 79). **KUCZAŁY**, *Kuczał*, pf. Ceranów, droh. (ŻDz I, 32). **ŁOMAZY**, *Łomaz*, pf. wm, miel. (TWL, 22). **ŁOZY**, *Łoz*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 292). **MAKOBODY**, *Mąkobod*, pf. wm, droh. (ŻDz I, 72). **OLEDY**, *Oląd* (Oland), pf. Paprotnia, droh. (AU, 270; ŻDz I, 16). **PATRYKOZY**, *Patryków*, pf. Kozuchów, droh. (ŻDz I, 25). **PIERZCHAŁY**, *Pierzchał*, pf. Mąkobody, droh. (ŻDz I, 22, 127, 192). **PLUTY**, *Plut*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 286)¹⁵. **PRZYGODY**, *Przygód*, pf. Suchożebry, droh. (AU, 290; ŻDz I, 20). **RZEWUSKI-ZAWADY**, *Zawad*, pf. Przesmyki, droh. (ŻDz I, 14). **UZIEBŁY**, *Uziąbł*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 284). **WARCHOŁY**, *Warchoł*, pf. Węgrów, droh. (ŻDz I, 26).

c) spółgłoską *r*:

– z zakończeniem *-ary*: **ŚWINIARY**, *Świnar*, pf. Mąkobody, droh. (AU, 284). **TOKARY**, *Tokar*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 266; ŻDz I, 14).

– inne: **JARTYPURY**, *Jartypur*, pf. Węgrów, droh. (ŻDz I, 26). **SIKORY**, *Sikor*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 291; ŻDz I, 19). **SUCHOŻEBRY**, *Suchożebr*, pf. wm, droh. (AU, 280; ŻDz I, 20).

¹⁵ W ŻDz I, 16: *Plinty*, czyli błędnie odczytane *Pluty*, prawdopodobnie z zapisu *Pliuty*.

d) tylnojęzykową:

– z zakończeniem *-aki*: CIEBIERAKI, *Ciebierak*, pf. Sarnaki, miel. (ŻDz I, 66). SARNAKI, *Sarnak*, pf. wm, miel. (ŻDz I, 66).

– z zakończeniem *-(n)iki*: LITEWNIKI, *Litewnik*, pf. Górki, miel. (ŻDz I, 66). PRZESMYKI, *Przesmyk*, pf. wm, droh. (AU, 293; ŻDz I, 14). RUDNIKI, *Rudnik*, pf. Skrzyszew, droh. (ŻDz I, 37). WYRZYKI, *Wyrzyk*, pf. Górki, miel. (ŻDz I, 65). ŻELEŻNIKI, *Żeleźnik*, pf. Miedzna, droh. (AU, 290; ŻDz I, 28).

– z zakończeniem *-iska, -iski*: BUŻYSKA, *Bużysk*, pf. i pow. Drohiczyn (ŻDz I, 10). KALISKI, *Kalisk*, pf. Paprotnia, droh. (ŻDz I, 16). KALISKI, *Kalisk*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 293). KOWNACISKA, *Kownacisk*, pf. Miedzna, droh. (ŻDz I, 27). PNIEWISKA, *Pniewisk*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 275, 290; ŻDz I, 13). TOCZYSKI // TOCZYSKA (Chrome, Średnie), *Toczysk*, pf. Jabłonna, droh. (AU, 268; ŻDz I, 35).

– inne: BAŁKI, *Bałk*, pf. Sokołów, droh. (ŻDz I, 22). DŁUGIE ŁUKI, *Starych Długich Łuk*, pf. Ceranów, droh. (ŻDz I, 32). GAŁKI (Utraque), *Gałk*, pf. Skrzyszew, droh. (ŻDz I, 38, 72). GOLANKI, *Golanek*, pf. Sterdyń, droh. (ŻDz I, 69). GÓRKI, *Górk*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 278; ŻDz I, 14). (H)OŁOWIENKI, *(H)ołowienek*, pf. Skrzyszew, droh. (ŻDz I, 37). JAJKI, *Jajk*, pf. Mordy, droh. (ŻDz I, 12). KICZKI, *Kiczek*, pf. Rozbity Kamień, droh. (ŻDz I, 18). KOSTKI, *Kostek*, pf. Skibniew, droh. (AU, 276; ŻDz I, 29). KRYNKI, *Krynek*, pf. Przesmyki, droh. (AU 293-294). KUKAWKI, *Kukawk*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 274). KUTASKI, *Kutask*, pf. Ceranów, droh. (ŻDz I, 32). LISZKI, *Liszek* // *Liszek*, pf. Skrzyszew, droh. (AU, 270, 278, 285). ŁOZKI, *Łozek*, pf. Sarnaki, miel. (ŻDz I, 66). ŁUŻKI, *Łużek*, pf. Skrzyszew, droh. (AU, 271). MAŁKI, *Małk*, pf. Paprotnia, droh. (ŻDz I, 16). MO(ŁO)-MOTKI, *Moł(o)motek*, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 294, 295; ŻDz I, 72). NIEMIERKI, *Niemierk*, pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). NIEMOJKI, *Niem(o)jk*, pf. wm, droh. (ŻDz I, 75). NIEMOJKI, *Niemojk*, pf. Miedzna, droh. (ŻDz I, 72). PACZOSKI (Duże, Małe), *Paczosk*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 283-284; ŻDz I, 18). PRZYWOSKI, *Przywosk*, pf. Sokołów, droh. (AU, 268, 289-290). ROSTKI, *Rostek*, pf. Miedzna, droh. (ŻDz I, 27). RZEWUSKI, *Rzewusk* i *RZEWUSKI-ŻAŁE*, *Rzewusk Żalów*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 279; ŻDz I, 14). SKORUPKI, *Skorupk*, pf. Kożuchów, droh. (AU, 278). SYPYTKI, *Sypyt*, pf. Sokołów, droh. (ŻDz I, 23). WITAŃKI, *Witańk*, pf. Mąkobody, droh. (ŻDz I, 22). WOJEWÓDKI-PANKI, *Wojewód(e)k* Panków i *WOJEWÓDKI WIELKIE*, *Wojewódk Wielkich*, pf. Sokołów, droh. (AU, 268-269; ŻDz I, 23). WYCZÓŁKI, *Wyczółk*, pf. Mordy, droh. (ŻDz I, 12).

3. Temat zakończony spółgłoską funkcjonalnie miękką:

– nazwy z przyrostkiem *-ice* // *-icze*: CHROTIEWICZE, *Chrotiewicz*,

pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). DUPLEWICZE, *Duplewicz*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 266; ŻDz I, 14). FALATYCZE, *Falatycz*, pf. Sarnaki, miel. (ŻDz I, 66). (H)OŁOWCZYCE, *(H)ołowczyc*, pf. i pow. Mielnik (ŻDz I, 82). JARNIC(Z)E, *Jar(y)nic(z)*, pf. Mąkobody, droh. (AU, 269; ŻDz I, 21). KLIMCZYCE, *Klimczyc*, pf. i pow. Drohiczyn (ŻDz I, 10). KOROWICZE, *Korowic(z)*, pf. Zembrów, droh. (ŻDz I, 39). LISOWIC(Z)E, *Lisowicz*, pf. Miedzna, droh. (ŻDz I, 27). (GAŁKI-) ŁĘPICE, *Łępic*, pf. Skrzyszew, droh. (AU, 269). ŁOSICE, *Łosic*, pf. wm, miel. (ŻDz I, 61, 81). MIERWICE (dziś Mierzvice), *Mierwic*, pf. i pow. Mielnik (ŻDz I, 82). MYS(T)KOWICZE, *Mys(t)kowicz*, pf. i pow. Drohiczyn (AU, 289; ŻDz I, 186). OSTPICZE, *Ostpicz*, pf. Mąkobody, droh. (ŻDz I, 22). PADKOWICZE, *Padkowicz*, pf. Niemojki, droh. (ŻDz I, 11). PATKOWICZE, *Patkowic(z)*, pf. Łosice, miel. (ŻDz I, 64). SAWICZE-BRONISZE, *Sawicz Broniszów* i SAWICZE RUSKIE, *Sawicz Ruskich*, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 278; ŻDz I, 17). SIEPIELICE, *Siepielic*, pf. i pow. Mielnik (ŻDz I, 59; dziś Serpelice). STARCZEWICZE, *Starczewicz*, pf. i pow. Drohiczyn (ŻDz I, 9). TREBICZE STARE, *Trębicz Starych*, pf. Paprotnia, droh. (ŻDz I, 16). WI(E)RZBICE, *Wi(e)rbic*, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 275; ŻDz I, 17).

– inne nazwy: PODAWCZE, *Podawcz*, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 270).

NAZWY MIEJSCOWE Z KOŃCÓWKĄ DOPEŁNIACZA -ÓW

1. Temat zakończony spółgłoską fonetycznie miękką:

CZABAJE, *Czabajów*, pf. Przesmyki, droh. (ŻDz I, 13). DMOCHY-ROGALE, *Dmochów Rogalów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 278). JERUZALE, *Jeruzalów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 278-279). KORABIE, *Korabiów*, pf. Suchożebry, droh. (ŻDz I, 20). KOZIERADY-KORABIE, *Kozierad Korabiów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 281; ŻDz I, 19). RYTELE, *Rytelów*, pf. Kozuchów, droh. (ŻDz I, 25). RYTELE, *Rytelów* i RYTELE ŚREDNIE, *Rytelów Średnich*, pf. Kosów, droh. (AU, 286; ŻDz I, 31). RYTELE ŚWIECKIE, *Rytelów Święckich*, pf. Ceranów, droh. (AU, 286; ŻDz I, 32). RZEWUSKI-ŻALE, *Rzewusk Żalów*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 279; ŻDz I, 14). SABNIE, *Sabniów*, pf. Skrzyszew, droh. (ŻDz I, 37). SKUPIE, *Skupiów*, pf. Mąkobody, droh. (ŻDz I, 21). TOSIE, *Tosiów*, pf. Łazów-Sterdyń, droh. (ŻDz I, 33).

2. Temat zakończony spółgłoską twardą:

a) wargową:

JAROSŁAWY, *Jarostawów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 269; ŻDz I, 18). KLIMY, *Klimów*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 284). SKOPY, *Skopów*, pf. Wyrozęby, droh. (ŻDz I, 18; dziś Szkopy). ŻÓŁKWY, *Żółkwiów*, pf. Skrzyszew, droh. (AU, 277; ŻDz I, 38).

b) zębowa:

BEJDY, *Bejdów*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 284). BIERNATY-
-ŚWIRZBŁY, *Świrzb(t)ów*, pf. Łosice, miel. (ŻDz I, 64). BORYSY,
Borysów, pf. Rozbity Kamień, droh. (ŻDz I, 18). DAWIDY, *Dawidów*,
pf. Hadynów, miel. (ŻDz I, 61). DZIĘCIOŁY, *Dzięciołów*, pf. Łazów-
-Sterdyń, droh. (ŻDz I, 69). GRĄDY, *Grądów*, pf. Łazów-Sterdyń, droh.
(ŻDz I, 69). GRZYMAŁY, *Grzymałów*, pf. Skibniew, droh. (AU, 288).
GUTY, *Gutów*, pf. Kosów, droh. (ŻDz I, 30). KLIMUNTY, *Klimuntów*,
pf. Mordy, droh. (ŻDz I, 12). KRASY, *Krasów*, pf. Paprotnia, droh.
(AU, 274). NIEPIEKŁY, *Niepiektów*, pf. Skibniew, droh. (AU, 288;
ŻDz I, 29). OZIEMBŁY, *Oziemblów*, pf. Paprotnia, droh. (ŻDz I, 16);
por. też: *Uziębły* AU, 284). PIARDY, *Piardów*, pf. Paprotnia, droh.
(ŻDz I, 16). P(I)ETRUSY, *P(i)etruszew*, pf. Hadynów, miel. (ŻDz I,
78)¹⁶. PRUSY, *Prusów*, pf. Niemojki, droh. (ŻDz I, 11). STANY, *Sta-
nów*, pf. Suchożebry, droh. (AU, 288). STRUSY, *Strusów*, pf. Kozuchów,
droh. (AU, 293; ŻDz I, 25). SZAWŁY, *Szawłów*, pf. Łosice, miel. (ŻDz
I, 64, 78). URBANY, *Urbanów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 270;
ŻDz I, 19). WĄSY, *Wąsów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (ŻDz I, 18).
WYROZĘBY-KUNATY, *Kunatów*, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 274).

c) tylnojęzykową:

– z przyrostkiem *-aki*: SIŁAKI, *Siłaków*, pf. Rozbity Kamień, droh.
(ŻDz I, 18). SMOLAKI, *Smolaków*, pf. Mąkobody, droh. (AU, 293;
ŻDz I, 21). TELAKI, *Telaków*, pf. Kosów, droh. (ŻDz I, 30).

– z przyrostkiem *-(n)iki*: ŻELEŻNIKI, *Żeleżników*, pf. Miedzna,
droh. (AU, 277).

– inne: BACZKI, *Baczków*, pf. Wyrozęby, droh. (ŻDz I, 18). BIAŁO-
BRZEGI, *Białychbrzegów*, pf. Łazów-Sterdyń, droh. (ŻDz I, 69). BLO-
CHY, *Blochów*, pf. Łazów-Sterdyń, droh. (ŻDz I, 34). BOCHY // BOHY,
Bochów // Bohów, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 276; ŻDz I, 17: tu zapis
z *Bobów*). BORKI (Rytele-Borki), *Borków*, pf. Ceranów, droh. (ŻDz I,
32). BORKI, *Borków*, pf. Miedzna, droh. (ŻDz I, 27). BORYCHY,

¹⁶ Formę z *Petruszew* (1580 ŻDz I, 78) uznano tutaj za dopełniacz l. mn. z końcówką *-ew*, mimo iż – jak z badań W. Kuraszkiewicza (*Oboczność -ev- // -ov-* w dawnej polszczyźnie i w dzisiejszych gwarach. Wrocław 1951) wynika – na Mazowszu już w XV w. nie występowała taka końcówka dopełniacza, znana jednakże w tym czasie z rot wielkopolskich. Potwierdzałoby to tezę o dłuższym zachowywaniu się archaizmów na peryferiach zwartego obszaru językowego. A. Jabłonowski (s. XIII) restytuował na podstawie dopełniacza formę mianownika w postaci *Petruszewy*, co nie wydaje się prawdopodobne, zwłaszcza dlatego, że z 1528 r. mamy zapis: *Petrusy ziemiane* (ŻDz I, 186; dok. brus.), poza tym dzisiaj ma ta nazwa postać *Pietrusy*. Por. przy tym nazwy miejscowe *Harbasy* i nazwisko *Harbaszewski* (Kondratiuk Nazwy, 21. Por. *Arbasy*). Stosunek formy z *Petruszew*: *Pietrusy* i przyczyny zapisu tej formy nie są całkiem jasne.

Borychów, pf. Węgrów, droh. (ŻDz I, 26). **BORZYCHY**, *Borzychów*, pf. Wyrozęby, droh. (ŻDz I, 17). **CZORTKI**, *Czortków*, pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). **DMOCHY-ROGALE**, *Dmochów Rogalów* i **DMOCHY** (Rozumni, Rozumy), *Dmochów Rozumów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 269, 278; ŻDz I, 19). **KAMIANKA-WAŃKI**, *Kamianki Wańków*, pf. Przesmyki, droh. (AU, 277). **KRASNODEBY-SYPYTKI**, *Krasnodąb Sypytków*, pf. Sokołów, droh. (AU, 281). **LIPKI**, *Lipków*, pf. Skibniew, droh. (AU, 284). **ŁEPKI**, *Łepków*, pf. Hadynów, miel. (ŻDz I, 80). **NAKI**, *Naków*, pf. Miedzna, droh. (ŻDz I, 27). **PIEŃKI**, *Pieńków*, pf. Mąkobody, droh. (AU, 291). **PTASZKI**, *Ptaszków*, pf. Mordy, droh. (ŻDz I, 12). **RACZKI**, *Raczków*, pf. Górki, miel. (ŻDz I, 66). **RECZKI**, *Reczków*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 287; ŻDz I, 16). **REPKI**, *Repków*, pf. Kozuchów, droh. (ŻDz I, 24). **REPKI**, *Repków*, pf. Wyrozęby, droh. (ŻDz I, 18). **SINOROGI**, *Sinorogów*, pf. Zembrów, droh. (ŻDz I, 39). **STELAĞI**, *Stelągów*, pf. Sterdyń, droh. (AU, 293). **STĘPKI**, *Stępków*, pf. Łosice, miel. (ŻDz I, 60). **STRUPKI**, *Strupków*, pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). **SZPAKI**, *Szpaków*, pf. Górki, miel. (ŻDz I, 65, 81). **S(Z)WEJKI** (Świejki), *S(z)wejków*, pf. Ceranów, droh. (AU, 271; ŻDz I, 32). **TORNICA-WYSZKI**, *Tornicy Wyszaków*, pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). **WAŃTUCHY**, *Wańtuchów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 271, 275). **WŁODKI**, *Włodków*, pf. Kozuchów, droh. (AU, 271). **WRZOSKI**, *Wrzosków*, pf. Skibniew, droh. (AU, 287). **ZŁOTKI**, *Złotków*, pf. Kosów, droh. (AU, 296). **KISIELANY-ŻMICHY**, *Żmichów*, pf. Suchożebry, droh. (ŻDz I, 20). **ŻOCHY**, *Żochów*, pf. Kosów, droh. (AU, 280, 284; ŻDz I, 30).

3. Temat zakończony spółgłoską funkcjonalnie miękką:

– nazwy z przyrostkiem *-ice* // *-icze*: **TREMBICE**, *Trembiców*, pf. Paprotnia, droh. (AU, 269. Por. ŻDz I, 16: z *Trębicz*).

– inne nazwy: **GNIEWOSZE**, *Gniewoszków*, pf. Jabłonna, droh. (ŻDz I, 35). **KISIELANY-KUCZE**, *Kisielan Kuczów*, pf. Suchożebry, droh. (ŻDz I, 20). **KURCZE**, *Kurczów*, pf. Skibniew, droh. (AU, 284; ŻDz I, 29). **ORLICZE**, *Orliczów*, pf. Paprotnia, droh. (ŻDz I, 16). **SAWICZE-BRONISZE**, *Sawicz Broniszów*, pf. Wyrozęby, droh. (AU, 278, 285). **SMOROCZE**, *Smoroczów*, pf. Suchożebry, droh. (ŻDz I, 20). **WĘŻE**, *Wężów*, pf. Rozbity Kamień, droh. (AU, 268; ŻDz I, 19).

NAZWY MIEJSCOWE Z KOŃCÓWKĄ DOPEŁNIACZA *-i (-y)*

1. Temat zakończony spółgłoską fonetycznie miękką:

LEBIEDZIE, *Lebiedzi*, pf. Sterdyń, droh. (ŻDz I, 69).

2. Temat zakończony spółgłoską funkcjonalnie miękką:

PODAWCZE, *Podawczy*, pf. Wyróżby, droh. (ŻDz I, 17).

Sumę zebranych nazw oraz stosunki liczbowe i procentowe w zakresie XVI-wiecznych form dopełniacza pluralnych nazw miejscowych przedstawia tabela 1.

Tabela 1

	Końcówka			
	-Ø	-ów	-i (-y)	Razem
Liczba	115	85	2	202
%	57.0	42.0	1.0	100

Z zestawienia wynika, że w materiale historycznym przeważa typ dopełniacza z końcówką zerową; na 202 nazwy 115 charakteryzuje się końcówką zerową w tym przypadku, co daje 57% w stosunku do całości. Również dość wysoki jest wskaźnik dla form z końcówką *-ów*; grupa liczy 85 toponimów, tj. 42% całości. Jak widać, rywalizują ze sobą te dwa typy form dopełniacza, bowiem tylko dwie nazwy pluralne mają końcówkę *-i (-y)*, czyli 1% uwzględnionej ogólnej liczby nazw. 32 nazwy miejscowe nie mają w ekscerpowanych źródłach zaświadczonej formy dopełniacza¹⁷, dlatego nie uwzględniamy tej liczby w naszych badaniach.

Klasyfikację przedstawionego materiału nazewniczego przeprowadzono również, opierając się na kryterium wygłosu tematu fleksyjnego, bowiem od wygłosowej spółgłoski tematu może być uzależnione występowanie poszczególnych końcówek fleksyjnych. Dane liczbowe do charakterystyki pod tym względem przedstawiają tabele 2 i 3.

Tabela 2

Spółgłoska fonetycznie miękka			Spółgłoska funkcjonalnie miękka		
-Ø	-ów	-i	-Ø	-ów	-y
7	13	1	22	8	1

Zestawienie pokazuje, że XVI-wieczne miękkotematowe nazwy miejscowe łączyły się w dopełniaczu l.mn. przede wszystkim z końcówkami *-Ø* i *-ów*; występowanie końcówki *-i (-y)* było znikome. Już w najstarszej

¹⁷ W powiecie drohickim: Bończe, Brodacz, Butki, Chadalki, Komory, Kostki, Kozolupy, Mingosy, Mordy, Orly, Pliszki, Reczki, Tosie, Truski, Wiechetki, Zawady, Zemły, w pow. mielnickim: Borsuki, Chotycze, Dzieciotyły, Górki, Horoszki, Juniowicze, Liwki, Ławy, Mielniki, Milejki, Nieszki, Sielawniki, Woźniki, Wyczółki, Zienie. Poza tym nazwy: Dzierzby, Szarutv, Czuchleby, Kobylanv (miel.), Kownaty nie mają dokumentacji w przeirzanych

dobie polszczyzny piśmiennej rzeczowniki miękkotematowe występowały z *-ów*, np. *koniów, krajów, oćców, pisarzów, rębaczów, dniów, promieniów, krolew*, i tylko nieliczne zostały poświęcone z pierwotną końcówką zerową: *dziej* (XV w.), *tysiąc* (XIV-XVI w.)¹⁸.

Grupa nazw o temacie zakończonym spółgłoską fonetycznie miękką liczy 21 toponimów. Najwięcej, bo 13 tego typu nazw zostało zaświadczonych z końcówką *-ów* w dopełniaczu, np. *Czabaję, Korabie, Sabnie, Skupie, Tosie*, 7 nazw z końcówką zerową: *Czaple* (5), *Jeruzele* lub *Jeruzale, Czółomyje* i tylko jedna z końcówką *-i*: *Lebiedzie*.

Podobnie się rzecz przedstawia w grupie nazw ze spółgłoską już wówczas stwardniałą w temacie. Na 31 nazw tego typu tylko jedna ma w dopełniaczu końcówkę *-y*: *Podawcze*, 8 końcówkę *-ów*: *Gniewosze, Kisielany-Kucze, Kurcze, Orlicze, Sawicze-Bronisze, Smorocze, Trembice, Węże* i 22 nazwy końcówkę zerową, np. *Podawcze, Duplewicze, Klimczyce, Wi(e)rzbice*; są to prawie wyłącznie nazwy z przyrostkiem *-ic(z)e*.

Wyodrębnia się w omówionej klasie nazw miejscowych jednolity typ na *-ic(z)e* z końcówką zerową. Powszechnie jest przyjęte, że kontynuuje on od najdawniejszych czasów bezkońcówkową formę dopełniacza; zaświadczona w naszym materiale oboczność form *Trębice, Trębic // Trembiców* wskazywałaby na wahania, może tylko w mniejszym zakresie, również i w tym typie nazw miejscowych.

Wahania w użyciu końcówek po temacie fonetycznie lub funkcjonalnie miękkim zaznaczyły się poza tym w nazwach: *Jeruzale, Jeruzal // Jeruzalów* i *Podawcze, Podawcz // Podawczy*. Dotyczą one, jak widać, wszystkich końcówek dopełniacza l.mn.

Tabela 3

Temat zakończony spółgłoską fonetycznie i funkcjonalnie twardą							
wargową		zębową		r		tylnojęzykową	
-Ø	-ów	-Ø	-ów	-Ø	-ów	-Ø	-ów
7	4	31	21	5	0	43	39

W dopełniaczu l.mn. rzeczowników twar-dotematowych występują dwie końcówki fleksyjne: *-Ø* i *-ów*. W przeszłości w wyrazach pospolitych pierwotną końcówkę zerową zachowywały przejściowo tylko niektóre wyrazy; podajemy je za Z. Klemensiewiczem¹⁹: *god, woz* (XIV w.), *kmiot*

¹⁸ Zob. Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa 1955 s. 279.

Dokumentacja materiałowa w tej i w późniejszych gramatykach historycznych języka polskiego pochodzi – jak wiadomo – od J. Łosia (*Gramatyka polska*. Cz. 1-3. Lwów-Warszawa-Kraków 1922-1927).

¹⁹ Klemensiewicz, Lehr-Spławiński, Urbańczyk, jw. s. 279.

(1399), *ząb* (1466 i 1570), *włos*, *raz* (XVI w.), *sąsiad* (do XVIII w.), *kędzior* (XVII w.). Jako archaizm przetrwała ta końcówka w wyrazach (*nie*)*przyjaciół*, *dotychczas*. Także, oprócz regularnej zerowej końcówki u większości rzeczowników nijakich i żeńskich samogłoskowych (ale por. wyjątkowe *modłów*, *nudów*), nieliczne rzeczowniki męskie na *-a* zachowały w tym przypadku $\sim\emptyset$: *mężczyzn*, *ślug*, *sierot*, *kalek*. W języku staropolskim miały one również końcówkę zerową, np. *poet*, *starost*, *wojewod* oraz miękkotematowe typu *kaznodziej*, lecz już w XV w. przejmują z odmiany męskiej końcówkę *-ów*: *poetów*, *niecnótów*, *starostów*, *wojewodów*, *Kmitów*, od pocz. XVI w. tę końcówkę przyjmują też miękkotematowe: *hraibów*, *rękojmiów*, *sędziów*.

Natomiast w pluralnych nazwach miejscowych końcówka $\sim\emptyset$ miała szerszy zakres²⁰, jednakże już w XVI w. na Podlasiu udział końcówki *-ów* w nazwach twar-dotematowych jest dość znaczny (por. tabela 3).

Po spółgłosce wargowej wystąpiły cztery formy z *-ów*: *Jarostawy*, *Klimy*, *Skopy*, *Żółkwy*, wobec siedmiu z końcówką zerową, np. *Kasmy*, *Papy*, *Popławy*. Nie wyodrębniają się tu żadne grupy nazw, którym byłaby właściwa wyłącznie jedna końcówka.

Kończówka *-ów* po spółgłoskach zębowych również nie tworzy zwartej grupy strukturalnej, np. *Bejdy*, *Borysy*, *Klimunty*, *Stany*, w sumie 21 nazw; według klasyfikacji semantycznej prawie wszystkie są nazwami rodowymi. Natomiast z końcówką zero występują tu nazwy na *-any*, np. *Kisielany*, *Koryciany*, *-iny*: *Lipiny*, *Osiny* i inne, głównie rodowe, np. *Biernaty*, *Makobody*, *Warchoty*, w sumie 31 nazw.

Nazw z końcówką $\sim\emptyset$ po spółgłosce *-r-* jest 5: *Jartyputy*, *Sikory*, *Suchożebry* i dwie nazwy miejscowe na *-ary*: *Świniary*, *Tokary*. Brak form z *-ów* można by tłumaczyć tym, że mieszczą się tu zwykle nazwy służebne na *-ary*.

W klasie nazw o temacie fleksyjnym zakończonym spółgłoską tylnojęzykową wyraźnie wyodrębnia się grupa z zakończeniem *-iska*, *-iski*: *Bużyska*, *Kaliski*, *Kownaciska*, *Pniewiska*, *Toczyski* // *Toczyska*, z właściwym sobie dopełniaczem bezkończówkowym. Nazwy z przyrostkiem *-aki* wykazują w tym przypadku formy oboczne z *-ów* (*Siłaki*, *Smolaki*, *Telaki*) i z końcówką $\sim\emptyset$ (*Ciebieraki*, *Sarnaki*), natomiast spośród nazw na *-(n)iki* kilka wystąpiło z końcówką zerową, np. *Litewniki*, *Rudniki*, *Wyrzyki*, zaś w nazwie *Żeleźniki* odnotowujemy formy z końcówką zerową i *-ów*. W omawianej klasie mieści się też spora grupa nazw nie tworząca mniej lub bardziej jednolitych grup strukturalnych z końcówką dopełniacza $\sim\emptyset$ i *-ów*. W sumie klasa liczy 43 nazwy miejscowe z końcówką zerową i 39 nazw miejscowych z końcówką *-ów*.

²⁰ Tamże.

W analizowanym materiale toponimicznym zwraca uwagę archaiczna i do dziś żywotna właściwość północnej polszczyzny, mianowicie usuwanie *e* ruchomego, a więc alternacji *e*: $\emptyset$ w paradygmacie. Wystąpiło to zjawisko w nazwach miejscowych, których podstawą były nazwy osobowe lub apelatywy z przyrostkiem *-k-* w trzech postaciach rodzajowych, tj. *-ek*, np. *Małki* od nazwy osobowej *Matek*, *Wyczółki* : *wyczółek* 'skrawek, wysunięty kawałek pola, łąn' (Wyczółki drohickie leżą nad Liwcem, mielnicie są położone nad Toczną), *-ko*, np. *Niemierki* od nazwy osobowej *Niemierko*, *-ka*, np. *Górki* : *górką*. Także w jednej nazwie bezsufiksальной zaznaczyła się ta właściwość: *Suchożebry*, *Suchożebr*.

Oto wykaz nazw sufiksalnych z końcówką zerową w dopełniaczu:

1. usuwających *e*: *Bałki* – *Bałk*, *Gałki* – *Gałk*, *Górki* – *Górk*, *Jajki* – *Jajk*, *Kiczki* – *Kiczek*, *Kukawki* – *Kukawek*, *Kutaski* – *Kutask*, *Liszki* – *Liszek*, *Małki* – *Małk*, *Niemierki* – *Niemierk*, *Niemojki* – *Niemojk*, *Paczoski* – *Paczosk*, *Przywoski* – *Przywosk*, *Rzewuski* – *Rzewusk*²¹, *Skorupki* – *Skorupk*, *Sypytki* – *Sypytk*, *Wojewódki* – *Wojewódk*, *Wyczółki* – *Wyczółk*;
2. zachowujących *e*: *Golanki* – *Golanek*, *Hołowienki* – *Hołowienek*, *Kostki* – *Kostek*, *Krynki* – *Krynek*, *Liszki* – *Liszek*, *Łozki* – *Łozek*, *Łuzki* – *Łuzek*, *Mołomotki* – *Mołomotek*, *Rostki* – *Rostek*.

Należy jeszcze zauważyć, że obecnie na Podlasiu usuwanie *e* zaznacza się wyłącznie w nazwach miejscowych, natomiast nie dotyczy apelatywów, jak to ma miejsce jeszcze w kaszubszczyźnie (por. *skorupka*, *skorupek*, ale [do] *Skorupk*).

II. WSPÓŁCZESNE FORMY DOPEŁNIACZA OGÓLNOPOLSKICH PLURALNYCH NAZW MIEJSCOWYCH

W niniejszej części pracy nie przedstawiamy w sposób analityczny ogólnopolskiego materiału toponomastycznego, wybranego ze źródeł scharakteryzowanych na wstępie i sklasyfikowanego według przyjętych założeń. Posłużymy się zbiorczym zestawieniem obrazującym proporcje w zakresie występujących w dopełniaczu l. mn. końcówek fleksyjnych, niezbędnym w zestawieniach porównawczych.

Pamiętać trzeba, że podane tu zestawienia opierają się na źródłach zawierających formy dopełniacza nazw pluralnych ukształtowane w praktyce językowej i – przynajmniej w części – ustalone przez językoznawców na podstawie źródeł historycznych i poprawnych zasad struktury toponomastycznej, o czym już wspomniano przy omawianiu źródeł. Materiał ten odbija więc stan współczesny będący w części wynikiem zaleceń normatywnych. Wobec tego, jeśli nawet przedstawione w tabeli 4. proporcje nieco

²¹ Dzisiaj urzędowo *Rzewusek*. Por. na tym samym obszarze *Stare Rzewuski* i *Rzewuszk* (UNłos, 31, 36), a więc z *-s-*, *-sz-* tematycznym, nie sufiksальnym.

odbiegają od stanu faktycznego (por. też wskaźniki z każdego źródła osobno), należy podkreślić, że celem analizy jest pokazanie tendencji – faktycznych i normatywnych – w odmianie, a nie rzeczywistych liczb.

Tabela 4

Źródło	Końcówka	-∅	-ów	-∅ // -ów	-i (-y)	-ich	Razem
	SNG	liczba	1493	235	0	44	6
	%	84,3	13,2	0	2,4	0,1	100
SO	liczba	120	12	3	3	1	139
	%	86,3	8,6	2,2	2,2	0,7	100
UNbiał, łos, łuk, radz	liczba	198	53	0	3	1	255
	%	77,6	20,8	0	1,2	0,4	100
Łącznie ze wszystkich źródeł	liczba	1811	300	3	50	8	2172
	%	83,4	13,8	0,1	2,3	0,3	100

Z zestawienia jednoznacznie wynika zdecydowana przewaga końcówki zerowej w dopełniaczu polskich toponimów pluralnych. Wskaźnik procentowy z sumy nazw wynosi 83,4% (1811 nazw z końcówką -∅). Prawie sześciokrotnie mniejszy udział ma w odmianie końcówka -ów; wskaźnik z sumy 300 nazw wynosi 13,8%. Nieliczną grupę stanowią miękkotematowe nazwy miejscowe z końcówką -i (-y) w dopełniaczu, 50 nazw daje wskaźnik 2,3%. Bardzo rzadkie są w polskiej toponomastyce pluralne nazwy przymiotnikowe typu *Końskie*, jeśli nie liczyć tych nazw jako członów wyróżniających zestawień toponimicznych. W naszych rozważaniach nie dostarczają one problemów badawczych.

Sporadycznie zaznaczone przez SO oboczne formy dopełniacza dotyczą nazw miejscowych *Białobrzegi*, *Białobrzegów* // *Białobrzeg*, *Głucholazy*, *Głucholazów* // *Głucholaz* i *Płowce*, *Płowiec* // *Płowców*. W rzeczywistości, czyli w tekstach – co się niżej pokazuje – wahanie ma o wiele szerszy zakres.

Charakterystykę materiału sklasyfikowanego pod względem wygłosu tematu fleksyjnego rozpoczynamy od zestawień liczbowych.

Tabela 5

Zakończenie tematu	spółgłoska fonetycznie miękka			spółgłoska funkcjonalnie miękka		
	-∅	-ów	-i	-∅	-ów	-y
Liczba nazw miejscowych	10	11	38	712	18	12

Współczesne miękko tematowe nazwy miejscowości łączą się w dopełniaczu l. mn. z trzema końcówkami. Końcówka *-i* po fonetycznie miękkich wystąpiła w 38 nazwach, np. *Bałtrucie* (kęt.), *Czaple* (klucz., łos., żar.), *Neple* (bial.), *Pogorzele* (mor.), *Stare Gajdzie* (węgorz.), *Śledzie* (szczyc.), *Śniepie* (ełcki), *Zienie* (łos.). Rzadko występuje w tej klasie nazw końcówka zerowa: *Banie Mazurskie* (węgorz.), *Bździele* (ełcki), *Manie* (radz.), *Pogorzele* (szpr.), *Rogale* (łuk.), *Role* (łuk.), *Sanie* (mil.), *Sobole* (łuk.), *Worgule* (bial.) – w sumie 10 przykładów. Natomiast końcówka *-ów* występuje prawie wyłącznie po *-j-*, co jest również właściwością form wielu rzeczowników rodz. męskiego. Oto przykłady: *Bartodzieje* (choszcz., gór.), *Czabaje* (łos.), *Międzyzdroje* (wolin.), *Podgaje* (kłodz., szczec.), *Podkraje* (opól.), *Popiele* (gryf. lub.), *Sachsonie* (klucz.) i *Suleje* (łuk.).

Po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich rzadko notujemy końcówkę *-y*; w całym analizowanym materiale współczesnym tylko 12 nazw: *Bartosze* (ełcki), *Bieniasze* (mor.), *Bogusze* (kwidz.), *Pietrasze* (goł.), *Pracze* Włodawskie (wroc.), *Przecza* (niem.), *Skoczce* (goł.), *Stacze* (ełcki, olecki). Stare *Karcze* (świeb.), *Strzyże* (kęt.), *Suszczce* (ełcki). Z końcówką *-ów* wystąpiło 18 nazw tego typu: *Bogacze* (kam.), *Brodźce* (choszcz., szczec.), *Bronisze* (goł.), *Kopce* (łos.), *Łukowce* (bial.), *Pietrasze* (ełcki), *Piskorze* (gór., kęt.), *Pracze* (mil.), *Skopce* (świeb.), *Stawoszcze* (kęt.), *Stare Ślepce* (koł.), *Surmacze* (bial.), *Szewce* (gdań., trzeb.), *Świercze* (łuk.), *Świerże* (radz.)²².

Dominują w omawianej klasie nazwy formy bezkońcówkowego dopełniacza, które niekiedy, jak wynika z przykładów wyżej podanych, alternują z formami na *-y* i *-ów*, oraz nazwy, którym zawsze właściwa jest w tym przypadku końcówka zerowa. Mieszczą się tu zatem nazwy typu: *Bądze* (ił., mor.), *Bąsze* (bart.), *Jakusze* (łuk.), *Pościszce* (radz.), *Puchacze* (radz.), *Stróże* (mil.) i z kolei nie zawsze patronimiczne nazwy na *-ic(z)e*, np. *Aleksandrowice* (woł.), *Bartoszyce*, *Bojanowice* (opól.), *Bożyce* (wolin.), *Pomorzowice* (głub.), *Telatycze* (bial.), *Skierniewice* oraz nazwy na *-ce*: *Brodowce* (trzeb.), *Brzeźce* (koż.), *Lipce* (skier.), *Myczkowce* (leski), *Siedlce*, *Strzelce* Krajeńskie, *Żabce* (radz.) itd., czasem usuwające *e* w dopełniaczu, np. *Brojce*, *Brojc* (gryf.), *Sińce*, *Sińc* (biał.), *Stare Drzewce*, *Starych Drzewc* (wsch.). W sumie znalazło się w omówionej klasie 712 toponimów, z tego 677 nazw na *-ic(z)e*.

W twar dotematowych toponimach pluralnych formy dopełniacza mają końcówkę *-Ø* lub *-ów*.

W pierwszej podgrupie znajduje się 58 form bezkońcówkowych, np. *Ardapy* (ił.), *Czuchleby* (łos.), *Łapy*, *Sulimy* (giż., piski) i 18 przykładów

²² Końcówka *-ów* po funkcjonalnie miękkich jest w dzisiejszym języku polskim charakterystyczna dla niektórych rzeczowników rodz. męskiego, np.: *widzów*, *wodzów*, *deszczów*, *rydzów*, i szczególnie po *-c-*: *ojców*, *chłopców*, *starców*, *palców* itd.

Tabela 6

Zakończenie tematu	spółgłoska twarda							
	wargowa		zębowa		-r		tylnojęzykowa	
Końcówka fleksyjna	-Ø	-ów	-Ø	-ów	-Ø	-ów	-Ø	-ów
Liczba nazw miejscowych	58	18	350	74	86	17	595	162

z końcówką *-ów*, m.in. *Borzymy* (etcki), *Łuby* (radz.), *Serby* (głog.), *Stare Mieczysławy* (mor.). Wyodrębnić tu można grupę nazw topograficznych typu *Białawy* (woł.), *Pilawy* (pil.), *Poptawy* (łos., łuk.), *Puławy* z właściwą im końcówką zerową, gdzie tylko przypadkowa zbieżność zakończenia w typie *Mieczysławy*, *Mieczysławów* zaciera ten obraz. Oprócz tego mniej typowe w polskiej toponomastyce nazwy takie, jak *Błuskajmy* (kęt.), *Plinkajmy* (kęt.), *Pluszkiejmy* (goł.), *Skaliskiejmy* (węgorz.) występują w dopełniaczu z końcówką zerową.

Znaczne rozchwianie w użyciu końcówek zaznacza się w nazwach, których temat fleksyjny jest zakończony spółgłoską zębową; 350 nazw tej podgrupy ma bezkońcówkowe formy dopełniacza, np. *Babrosty* (piski), *Błąkały* (goł.), *Płesy* (bart.), *Pluty* (bran., myśl., wał.), *Sarny* (kłodz.) i 74 formy z końcówką *-ów*, np. *Bardy* (koł.), *Płoty* (tob., ziel.), *Skrzaty* (choszcz.), *Sokoły* (goł.), *Szymony* (nidz., piski, szczyc.). Poza tym z końcówką zerową występują tu pewne typy nazw miejscowych, podczas gdy w zakresie form z *-ów* nie można wydzielić ani jednej grupy strukturalnej. Bezkońcówkowe formy dopełniacza mają zatem nazwy na: 1. *-any*, np. *Barciany* (kęt.), *Mogilany* (wiel.), *Pyrzany* (gorz.), *Kobylany* (bial., łos., siedl.); 2. *-ajny*, np. *Burdajny* (pas.), *Smolajny* (lidz.), *Wiżajny* (suw.); 3. *-iny* (*-yny*), np. *Bieliny* (bart.), *Przerośliny* (now.), *Raczyny* (łos.), *Osiny* (łuk.); 4. *-ity*, np. *Anglity* (pas.), *Bajdyty* (bart.), *Sękity* (resz.); 5. *-ęta*, *-ęty*, np. *Babięta* (mrag.), *Sianożęty* (koł.), *Stachowieęta* (goł.); 6. *-uny*, np. *Botkuny* (goł.), *Pajtuny* (bran., olsz.), *Szwaruny* (bart.).

Bezkońcówkowe formy dopełniacza po *-r-* zanotowaliśmy w analizowanym materiale w 86 nazwach miejscowych. Są to w większości nazwy służebne na *-ary*, np. *Bednary* (grod.), *Piekary* (oł., średz., trzeb., szczec.), *Siodłary* (grod.), *Smolary* (byt., choj., draw., kroś., myśl., pil., sul., wał.) i niektóre inne, np. *Bajory* (kęt.), *Pyzdry* (wrzes.), *Swory* (bial.), *Szymbory* (pas.), *Żary*, *Żory* (ryb.). Natomiast nazwy takie, jak: *Białokury* (koł.), *Bobry* (etcki), *Bory* (byt.), *Pludry* (lubl.), *Zembry* (łuk.) – nie tworzące typu, mimo że znajdują się tu np. *Samodary* (człuch.), wystąpiły z końcówką *-ów*, w sumie 17 nazw miejscowych. Końcówka *-ów* może tu być motywowana rodzajem gramatycznym odpowiednich apelatywów lub trudną artykulacyjnie grupą spółgłoskową, np. *-mbr-*.

Klasa nazw miejscowych z końcówką zerową po temacie zakończonym spółgłoską tylnojęzykową liczy 595 toponimów, spośród których można wydzielić typy z zakończeniem: 1. *-iczki*, np. *Barcikowiczki* (koz.), *Bartniczki* (lwów.), *Popowiczki* (miast.), *Sulistrowiczki* (wroc.); 2. *-niki*, np. *Bobrowniki* (kłodz. słup., star.), *Browarniki* (bran.), *Łagiewniki* (łódz.), *Smolniki* (draw., międz., now., sul., suski, szczec.); 3. *-iska*, np. *Bławaciska* (nam.), *Borzyska* (rzep.), *Pogorzelska* (lub.), *Stawiska* (sław., świd., węgorz.); 4. inne nazwy: *Adamki* (człuch.), *Bartoszki* (nidz.), *Bielawki* (syc.), *Pacholątka* (gryfin.), *Piątki* (nidz., węgorz.), *Pupki* (olsz., ostr., szczyc.), *Sobiechy* (węgorz.), *Skalągi* (klucz.), *Zakalinki* (bial.) itd.

W omawianej klasie są 162 formy z końcówką *-ów*, m.in. *Barłogi* (gór., kroś.), *Bechy* (sul.), *Kożuszki* (radz.), *Pałaki* (słup.), *Polchy* (bial.), *Proczki* (ziel.), *Świerszczyki* (myśl.) oraz typ na *-aki*, np. *Bielaki* (słup.), *Bronaki* (olecki), *Bujaki* (ostr.), *Śpiewaki* (dobr.).

Przeprowadzona analiza pozwala wyróżnić grupy semantyczne i morfologiczne pluralnych nazw miejscowych, które w dopełniaczu zachowują końcówkę zerową. Zaznaczyć przy tym trzeba, że nie wyodrębnia się w ten sposób ani jedna grupa nazw, której byłby właściwy dopełniacz z końcówką *-ów*, nawet w typie na *-aki* nie jest to końcówka wyłączna. Sumując przegląd współczesnego materiału toponomastycznego, warto zestawzić formalno-semantyczne grupy nazw z zerową końcówką dopełniacza. Są to:

1. Patronimiczne i inne nazwy miejscowe na *-ic(z)e*, np. *Bożyce*, *Laskowice*, *Siemiatyce*.

2. Nazwy etniczne, może i inne, z formantem *-any*: *Brzezany*, *Polany*, *Przemysłany*, *Zagórzany* itd.

3. Nazwy służebne z formantem *-ary*: *Bednary*, *Piekary*, *Psary*, *Smolary* i in.

4. Nazwy służebne z formantem *-niki*, np. *Bartniki*, *Ogrodniki*, *Skotniki*, *Strzelniki*²³.

5. Topograficzne i dzierżawcze nazwy miejscowe z zakończeniem *-iny* (*-yny*): *Boguszyny*, *Raczyny*, *Lipiny*, *Przerębiny*, *Strużyny* itd.

6. Nazwy zdrobniałe z formantem *-iczki*: *Bartniczki*, *Błażejowiczki*, *Bobrowniczki*, *Pawłowiczki*, *Słonowiczki* i in.

7. Nazwy miejscowe, zwykle topograficzne i kulturowe, z zakończeniem *-iska*, *-iski*, których bliski związek z apelatywami rodzaju nijakiego w l. poj. decyduje o utrzymaniu końcówki zerowej w dopełniaczu l. mn., np. *Borzyska*, *Bużyska*, *Pniewiski*, *Płociska*, *Stawiska*, *Wilczyska*.

²³ Zdarza się, że niektóre nazwy miejscowe tej grupy występują z końcówką *-ów*, np. *Woźniki*, *Woźników* (UNłos, 7), z *Bobrowników koło Będzina* (PR 4 VII 1976). Poza tym miękko-tematowe nazwy służebne typu *Bartodzieje*, *Kołodzieje* mogą przybierać w tym przypadku końcówkę *-ów*.

8. Nazwy miejscowe z zakończeniem *-ęta*, *-ęty*, wykazujące analogiczyny z grupą poprzednią związek końcówki zerowej z rodzajem nijakim, np. *Babięta*, *Boręty*, *Brudzęty*, *Pawłowieęta*.

9. Mniej charakterystyczne dla polskiej toponomastyki nazwy miejscowe na *-ity*: *Bornity*, *Sągnity*, *Świękity* i *-uny*: *Asuny*, *Botkuny*, *Pajtuny* oraz północno-wschodnie nazwy miejscowe z prawdopodobnie bałtyckim sufiksem *-ajny*: *Burdajny*, *Polajny*, *Smolajny*, *Wiżajny* i inne.

III. ZESTAWIENIE FORM DOPEŁNIACZA PODLASKICH NAZW MIEJSCOWYCH Z XVI I XX WIEKU

Dotychczasowa analiza pokazała jedynie ogólne proporcje liczbowo-procentowe w zakresie form dopełniacza l. mn. nazw miejscowych czy to historycznie, czy współcześnie. Aby pokazać szczegółowy rozwój odmiany nazw miejscowych, konieczne jest zestawienie przynajmniej dwóch stanów synchronicznych. Mimo iż nazwy obiektów małych stosunkowo rzadko pojawiają się w tekstach ogólnopolskich, że unika się w wielu tekstach drukowanych form fleksyjnych trudniejszych nazw miejscowych, przedstawiamy niżej zebrany materiał ilustrujący historyczną i współczesną odmianę pluralnych toponimów Podlasia południowego.

Sposób przedstawienia jest następujący. Artykuł lewej kolumny zawiera transkrypcję formy mianownika nazw miejscowych, czasem w nawiasie zapisy źródłowe, dalej formę dopełniacza i lokalizację historyczną miejscowości (parafia i powiat). Następnie zamieszczono przykłady użycia analizowanych form w kontekście z lokalizacją cytatu. Taki sam układ zastosowano w prawej kolumnie, zawierającej XX-wieczne przykłady i współczesną, obowiązującą do 1 VI 1975 r. lokalizację miejscowości (choć już nieaktualną, jednak bardzo wygodną). Trzeba tu jeszcze podkreślić, że większa liczba przykładów użycia form jest celowa i metodologicznie uzasadniona, bowiem tylko taki materiał, wybrany z kilku źródeł czasowo bliskich, daje możliwość uchwycenia wahania w odmianie.

BEJDY (*Bejdi*, *Beydy*), *-ów*; wieś, (dalej wś),
pf. Przesmyki, droh.

Szl. Stanisław Bejdo dziedzic z *Bejdow*,
z Suchodoła, *Klimow* etc. (1569, AU, 284).

BEJDY – KLIMY (*Bejdi Klimi*), *-ów*; wś,
pf. Przemyski, droh.
(zob. wyżej)

BEJDY, *-ów* // *-Ø*; wś, łos.

Z *Bejdów* Stanisław (1907, *ŻDz* I,
XXIII);

Bejdy, *Bejd* (1971, UNłos, 24).

Z *Bejdów* była Bartoszekowa. (1976,
z gwary);

Skąd pani? – Ja z *Bejdów* (1976, z gwary).

KLIMY, *-Ø* // *-ów*; wś, łos.

Jakże sobie tłumaczyć tak przeciwne co do kierunku związku leksykalne tak bliskich sobie [...] *Klim* i *Ostoi*? (1934, PorJ, 93);

BIERNATY (*Biernathi Stare, Skolimowo, Swirzby*), -Ø; wś, pf. Łosice, miel.

Ślachetny Jakób Głuchowski z cześnikami swemi z *Biernat* i Swirzblów... (1580, *ŻDz* I, 64);

Paweł Biernacki z bratem Janem z *Biernat* (tamże, 76).

BOLESTY (*Boliesthi*), -Ø; wś, pf. Łosice, miel.

Ślachetny Bartosz Grzywicz [...] z *Bolest* (1580, *ŻDz* I, 65).

BORSUKI, brak dokumentacji; wś, pf. i pow. Mielnik.

Z *Borsuki*, z włók osiadł. 34, zł. 34... (1580, *ŻDz* I, 60. Por.: *Wieś Borsuki*, 1576, *TWL*, 87).

BORYCHY, -ów; wś, pf. Węgrów, droh.

Z *Borichow*, z włók 12 1/4 osiadłych, po złotemu (1580, *ŻDz* I, 26).

BUŻYSKA (*Buziska*), -Ø; wś, pf. i pow. Drohiczyn.

Z *Buzisk*, z włók osiadłych (1580, *ŻDz* I, 10).

CZABAJE, -ów; wś, pf. Przesmyki, droh.

Stanisław Waclawów z *Czabajów* (1580, *ŻDz* I, 13).

Najpierw podajemy nazwę z *Ostoi*, potem z *Klim* (1934, *PorJ*, 92);

Zupełnie inaczej wygląda, leżące niedaleko od *Klimów*, ale po drugiej stronie *Liwca* [...], grodzisko pod Krzymoszami (1939, *Mikułski Grodziska*, 102);

Klimy, Klimów (1971, *UNłos*, 24).

BIERNATY, -Ø; wieś, łos.

[Pod Łosicami] wpada do niej strumień od *Biernat* (1935, *Mikułski Pow*, 20);

Biernaty Średnie, *Biernat Średnich*; *Stare Biernaty*, *Starych Biernat* (1971, *UNłos*, 16, 18).

BOLESTY, -ów // -Ø; wś, łos.

Z *Bolestów* ziemianie; z *Bolestów* Jakób d. Wojciecha (1907, *ŻDz* I, XXIV);

Bolesty, Bolest (1971, *UNłos*, 24).

BORSUKI, -ów // -Ø; wś, łos.

Od *Borsuków* do Mierzwic (1907, *ŻDz* II, 111);

Szczególnie naszej pomocy [...] domagali się np. chłopci z *Borsuk*, żądając odwodnienia prawie 50 ha łąk nadbużańskich (1956, *ZŁ*, nr 3, s. 5);

Borsuki, Borsuk (1971, *UNłos*, 8);

Marysia Sobieszuk z *Borsuków* (1976, z gwarą);

Autobus do *Borsuk* wjedzie na stanowisko czwarte (1977, *Dworzec PKS Łosice*).

BORZYCHY, -Ø; wś, węgr.

Przed wsią *Barzychy* [sic.] informuje się, że odległość do *Siedlec* wynosi 44 km, a u wylotu wsi *Starowieś*, która jest odległa od *Barzych* około 3 km, widnieje napis „*Siedlce – 46 km*” – i znów różnica 5 km (1980, *TS*, nr 32, s. 7).

BUŻYSKA, -Ø; wś, łos.

Wg miejscowej tradycji pierwszym mieszkańcem *Bużysk* był flisak *Skudlarski*, retman z *Serocka* (1966, *Przew*, 181);

Bużyska Bużysk (1971, *UNłos*, 11).

KAMIANKI-CZABAJE, -Ø, -ów; wś, łos.

Kamianki-Czabaje, Kamianek-Czabajów (1971, *UNłos*, 29).

CZAPLE (*Caplie Andratiewiczze, Czaplie Obrampalki, Jarki*), -Ø; wsie, pf. Przesmyki i Skrzyszew, droh.

Dziedzicowie z *Czapl* (1569, AU, 281);

Dziedzicowie z *Czapl Andrelewicz* [...]

z *Czapl* (1569, AU, 295);

Z *Czapl* [...] po złotemu (1580, ŻDz I, 15);

Paweł Czapliski [...] dał z *Czapl Andratiewicz* po gr. 15 (1580, ŻDz I, 37);

Adam z *Czaplarków* (= *Czapl-Jarków*; 1580, ŻDz I, 37).

CZARNOTY (*Czarnothi*), -Ø; wś, pf. Pa-protnia, droh.

Z *Czarnot* dziedzicowie (1569, AU, 286);

Ślachetny Walenty Czarnocki z cześnikami swemi z *Czarnot* (1580, ŻDz I, 16).

CIEBIERAKI, -Ø; wś, pf. Sarnaki, miel.

Urodzony Christoph Orzesko dał z imion swoich Falatycz, *Cieberak* i Łozek [...] po gr. 30 (1580, ŻDz I, 66).

CZOŁOMYJE, -Ø; wś, pf. Mordy, droh.

Marek z *Czołomój*, od przekupu, dał gr. 12 (1580, ŻDz I, 80).

CZUCHLEBY (w XVI w. brak dokumentacji źródłowej).

DAWIDY, -ów; wś, pf. Hadynów, miel.

Z *Dawidów*, z włók osiadłych 2 1/2, po złotemu (1580, ŻDz I, 61).

DUPLEWICZE, -Ø; wś, pf. Przesmyki, droh.

Bartłomiej Groth, wojski mielniccki, z *Duplewicz* i Tokar, z części swojej, dał [...] po złotemu (1580, ŻDz I, 14).

CZAPLE (*Czaple-Andrelewicze* // *Andrzejo-wice, Czaple Górne* // *Ruskie, Czaple-Obre-palki*), -i // gwar. -ów; wsie, łos. i sokoł.

Czaple Górne, Czapl Górných (1971, UNłos, 11);

Caple, do Capluf (1967, Górnowicz, *Rodowe nazwy* s. 11).

CZARNOTY, -Ø; wś, siedl.

On to vyxoží žes s *Čarnot* (1977, z gwary).

CZEBERAKI, -Ø; wś, łos.

Strumień Kałuża, płynący od Falatycz i *Czeberak* (1935, Mikulski Pow, 20);

Toczna [...], do której wpada strumyk Kałuża wypływający spod *Czeberak* (1956, ZŁ, nr 1, s. 5);

Czeberaki, Czeberak (1971, UNłos, 5).

CZOŁOMYJE, -Ø; wś, siedl.

Z *Czołomyj* przez Ogrodniki i Cze-pielin droga do Krześlina (1966, Przew, 209).

CZUCHLEBY, -Ø // -ów; wś, łos.

Henryk Wierciuch z *Czuchleb* (1956, ZŁ, nr 2, s. 3);

Czuchleby, Czuchleb (1971, UNłos, 5);

W okolicach *Czuchlebów* inna brygada montowała podłączenia energii elektrycznej (1974, „Trybuna Mazowiecka”, nr 258, s. 1).

DAWIDY, -Ø // -ów; wś, łos.

Dawidy, Dawid (1971, UNłos, 24);

Davyduf // *Davyt* (1975, z gwary).

DĄBROWA, -y; wś, łos.

Dawna nazwa zachowała się jako nazwa terenowa: *Duplewska* – droga (1971, UNłos, 32). Poza tym starsze pokolenie nazywa tę miejscowość *Duplewicami*.

DZIĘCIOŁY, brak dokumentacji; wś, pf. Górki, miel.

Dzięcioły (1591, ŻDz I, 181).

DZIĘCIOŁY, -ów; wś, pf. Łazów-Sterdyń, droh.

Z *Dzięciółów*, z włók osiadłych 14, po zlotemu (1580, ŻDz I, 69).

FALATYCZE (*Phaliathicze*), -Ø; wś, pf. Sarnaki, miel.

Urodzony Christoph Orzesko dał z imion swoich *Falatyecz...* (1580, ŻDz I, 66).

GAŁKI (*Galki Utraque, Galky*), -Ø; wś, pf. Skrzyszew, droh.

Urodzony Jan Saczko dał z imienia swego, z *Galk*, od ogrodnika rolnego, gr. 6 (1580, ŻDz I, 72).

GÓRKI, brak dokumentacji; wś, pf. wm., miel.

Parochia *Goreczka* (1580, ŻDz I, 65).

GÓRKI-KUKAWKI, -Ø; wś, pf. Przesmyki, droh.

Dziedzicowie z *Gork* (1569, AU, 278);

Ślachetny Paweł Kukawski z cześnikami swemi, dał z *Górk* [...] po gr. 15 (1580, ŻDz I, 14).

GUTY (*Guthy*), -ów; wś, pf. Kosów, droh.

Ślachetny Sebastian Ratyński z żoną swą Zofią, z Kosowa i z *Guthów*, dał z delacyj, z włók ziemskich 15, po gr. 15 (1580, ŻDz I, 30);

Ślachetny Marcin Kosowski z Kosowa i z *Guthów...* (tamże).

DZIĘCIOŁY, -ów; wś, łos.

Na lewym zaś brzegu, ziemia Mielnicka podchodziła prawie pod sam Drohiczyn, bo do rzeczki Toczny, stanowiącej od wsi *Dzięciółów* do Bugu granicę pomiędzy tymi ziemiami (1903, Głoger Dol, 182);

Do *Dzięciółów* (1955, „Wiadomości Archeologiczne” XXII, s. 91 – napis na planie grodziska);

Dla *Dzięciółów* autorka podaje literaturę wcześniejszą (1969, Ł, 12);

Dzięcioły, Dzięciółów (1971, UNłos, 20).

DZIĘCIOŁY, -Ø; wś, sokoł.

Walenty Kierył, gospodarz z *Dzięciół* (1925, Szkice, 49).

FALATYCZE, -Ø; wś, łos.

Falatyce, Falatyecz (1971, UNłos, 6).

GAŁKI, -Ø; wś, sokoł.

5 października żandarmeria siedlecka aresztowała K. Sobkiewiczza z *Gatek* i L. Mikła z Węgrowa (1976, ROP, 187).

GÓRKI, -Ø; wś, łos.

Tylko 5 gmin nie objęto działalnością: Zbuczyna, Czurył, Przesmyk, Tarkowa, *Górek* (1976, ROP, 173);

Górki, Górek (1971, UNłos, 6).

GÓRKI, -Ø; wś, łos.

Górki, Górek (1971, UNłos, 28);

Z *Gork* (1975, z gwary).

GUTY, -ów; wś, sokoł.

Mając często do czynienia z chorymi, którzy już uprzednio udawali się do *Gutów*, zwykle wypytywałem, jak byli przez znachora leczeni (1925, Szkice, 58);

Wróż z *Gutów* już zmarł, proceder po nim objęła córka (tamże, 59).

(H)OŁOWCZYCE, -*o*; wś, pf. i pow. Mielnik.

Walko z *Ołowczyc* (1580, *ŹDz I*, 82).

HOROS(Z)KI, brak dokumentacji; wś, pf. i pow. Mielnik.

Z *Horoski* (1580, *ŹDz I*, 60). Zob. też: HOROSZKOWA WOLA (*ŹDz I*, 67).

JAJKI (*Jayki, Jayki Wolka*), -*o*; wś, pf. Mordy, droh.

Z *Jaik*, z włók osiadłych 3, po złotemu (1580, *ŹDz I*, 12).

KALISKI, -*o*; wś, pf. Paprotnia, droh.

Dziedzicowie z *Kalisk* (1569, AU, 271); Michał Kaliski z *Kalisk* (1580, *ŹDz I*, 16).

KALISKI, -*o*; wś, pf. Przesmyki, droh.

Dziedzic z *Kalisk* (1569, AU, 293).

KISIELANY-KUCZE i KISIELANY-ŻMI-CHY, -*o* -*ów*; wieś, pf. Suchożebry, droh.

Ślachetny Jan Wirzbicki, niegdy Lenartów z *Kisielan* Kuczów. Ślachetny Jan niegdy Lenartów z cześnikami swemi z *Żmichów...* (1580, *ŹDz I*, 20).

KLIMCZYCE (*Klimczice*), -*o*; wś, pf. i pow. Drohiczyń.

Z *Klimczic* [...] po gr. 4 (1580, *ŹDz I*, 10).

KLIMONTY (*Klimunty*), -*ów*; wś, pf. Mordy, droh.

Z *Klimuntow*, z włók osiadłych 6, po złotemu (1580, *ŹDz I*, 12).

HOŁOWCZYCE, -*o*; wś, łos.

Antoni Rypina z *Hołowczyc* (1956, ZŁ, nr 3, s. 3);

Hołowczyce, *Hołowczyc* (1971, UNłos, 7).

HOROSZKI (Duże, Małe), -*o*; wieś, łos.

Podobnie upominali się o meliorację chłopi z *Horoszek* Dużych i Kisielewa (1956, ZŁ, nr 3, s. 5);

Z *Serpelic* wracamy do *Horoszek* (1966, Przew, 231);

Horoszki Duże, *Horoszek* Dużych; Horoszki Małe, *Horoszek* Małych (1971, UNłos, 9).

SOSENKI-JAJKI, -*o*; wś, łos.

Sosenki, *Sosenek* (1971, UNłos, 38);

Do *Sosenk* (1975, z gwary).

Nazwa urzędowa *Sosenki-Jajki* (por. *Spis miejscowości PRL*. Warszawa 1967 s. 1061). Zwyczaj językowy ustalił nazwy: *Sosenki* i *Wólka Soseńska*.

KALISKI, -*o*; wś, siedl.

(zob. niżej).

KALISKI, -*o*; wś, łos.

Kaliski, *Kalisk* (1971, UNłos, 28).

KISIELANY-KUCE i KISIELANY-ŻMI-CHY, -*o*; wieś, siedl.

Kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena, dłuta podlaskiego twórcy ludowego J. Dybowskiego z *Kisielan* (1966, Przew, 93);

Wycieczka rowerowa do *Kisielan* (1980, TS, nr 26, s. 8).

KLIMCZYCE, -*o*; wś, łos.

Klimczyce, *Klimczyc* (1971, UNłos, 34);

Do *Klimczyc* wracają [...] ci, którzy stamtąd wyjechali do miast (1976, „Kurier Lubelski” nr 76, s. 4).

KLIMONTY, -*ów* // -*o* wś, siedl.

Zapis wsi *Klimontów* (1907, *ŹDz II*, 124);

Do *Kl'irhant* (1974, z gwary).

KOBELANY (*Kobeliani, Kobeliani Skorupki*), -Ø; wsie, pf. Paprotnia i Kożuchów, droh.

Dziedzicowie z *Kobyłan* (1569, AU, 287);

Ślachetny Marcin Kobeliński z cześniakami swemi z *Kobelan* (1580, *ŹDz I*, 16).

KOBYLANY

(W XVI w. brak dokumentacji).

KOROWICE, -Ø; ws, pf. Zembrów, droh.

Ślachetny Andrzej niegdy Szczęsnego, dał z *Korowicz* [...] po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 39);

Ślachetny Wawrzyniec Janusowicz dał z części swój *Korowic* [...] gr. 25 (tamże).

KRYNKI (*Krinky* *ŹDz I*, 14), -Ø; ws, pf. Przesmyki, droh.

Dziedzicowie z *Krynek* (1569, AU, 293-294).

KRZYWOŚNITY // KRZYWOŚNIKI, -Ø; ws, pf. Górki, miel.

Zen z *Krzywośniat* (1580, *ŹDz I*, 79);

Sioło *Krzywosniki* (1591, *ŹDz I*, 181; III, 111).

KUKAWKI, -Ø; ws, pf. Przesmyki, droh.

Dziedzicowie z *Kukawk* (1569, AU, 274).

LIPINY (*Lipini*), -Ø; ws, pf. Przesmyki, droh.

Z *Lipin*, z półwłocza ziemskiego, gr. 7 (1580, *ŹDz I*, 14);

Dziedzicowie z *Lipin* (1569, AU, 287).

LIPKI (*Lepki*), -ów; ws, pf. Skibniew, droh.

Dziedzicowie z *Lipkow* (1569, AU, 284; zob. też *ŹDz I*, 29).

KOBYLANY-KOZY, -Ø; ws, siedl. (*Kobyłany-Skorupki* w pow. sokoł.).

A ½on do *Kobyłan* zajexau i ½eluxe ukrať (1978, z gwary).

KOBYLANY, -Ø; ws i os., łos.

Złóża [kredy] „biegną” daleko poza granice Kornicy, łączą się ze złóżami Koszełównki, *Kobyłan* i sięgają Lubelszczyzny (1956, *ZŁ*, nr 2, s. 2);

Kobyłany, Kobyłan (1971, *UNłos*, 22).

KUROWICE, -Ø; ws, sokoł.

Po ś.p. Stanisławie Trębickim z *Kurowic* (1925, *Szkice*, 55).

KRYNKI-ROGALE, -Ø; ws, siedl.

Alina i Józef Kryńscy – bo o nich mowa – pochodzą z *Krynek* (gmina Paprotnia) w woj. siedleckim (1979, „Młody Rolnik”, nr 761, s. 6).

KRZYWOŚNITY, -Ø; ws, łos.

Krzywośnity, Krzywośnit (1971, *UNłos*, 15).

KUKAWKI, -Ø; ws, łos.

Kukawki, Kukawek (1971, *UNłos*, 29);

Do *Kukafk* (1975, z gwary).

LIPINY, -Ø; ws, łos.

Pod Patkowem Toczna przecina tor kolei, który tu skręca z lekka ku południowi, omijając w ten sposób rozszerzenie doliny Tocznej, powstałe wskutek połączenia z rzeką małego dopływu od Niemojek i *Lipin* (1935, *Mikułski Pow.*, 20-21);

Lipiny, Lipin (1971, *UNłos*, 20).

LIPKI (Nowe, Stare), -Ø; wsie, wegr.

Wielkie zasługi na polu oświaty ludowej położył Zygmunt Lipka, nauczyciel z *Lipek* koło Stoczka Węgrowskiego (1960, *Wycech*, 36).

LITEWNIKI (*Lithewniki*), -*Ń*; wś, pf. Górki, miel.

Ślachetny Walenty Brodarzki dał z *Litewnik*, z włók osiadłych 24, po złotemu (1580, *ŹDz* I, 66).

ŁAWY (sioto *Ławy* 1591, *ŹDz* I, 180; II, 138), brak dokumentacji; pf. Górki, miel.

ŁEPKI, -*ów*; wś, pf. Hadynów, miel.

Iwan Laczkowicz z *Łepków* (1580, *ŹDz* I, 80).

ŁOMAZY, -*Ń*; miasteczko (dalej m-ko), pf, wm., miel.

Leży ta wieś na gościńcu, jadąc od *Łomaz* do Brześcia, ćwierć mile od *Łomaz...* (1570, *TWL*, 22).

ŁOSICE, -*Ń*; m-ko, pf. wm., miel.

Z *Łosic*, od popów ruskich 2, po zł. 2 (1580, *ŹDz* I, 61);

Siemion z *Łosic*, ubogi przekupień, dał gr. 6 (1580, *ŹDz* I, 81).

ŁOZKI, -*Ń*; wś, pf. Sarnaki, miel.

Christoph Orzesko dał z imion swoich

LITEWNIKI (Nowe, Stare), -*Ń*; wsie, łos.

[Strumień] płynący koło *Litewnik* Starych (1935, Mikulski Pow, 20);

Nowe Litewniki, Nowych *Litewnik*; Stare Litewniki, Starych *Litewnik* (1971, *UNłos*, 7, 8).

ŁAWY, -*Ń*; wś, łos.

Ławy, *Ław* (1971, *UNłos*, 17).

ŁEPKI (Nowe, Stare), -*ów* // -*Ń*; wsie, łos.

Nowe Łepki, Nowych *Łepków*; Stare Łepki, Starych *Łepków* (1971, *UNłos*, 17, 18);

Do *Łepek* // *Łepków* (1974, z gwary);

Stanisław Jaszczuk z *Łepek* Starych (1976, *ROP*, 170);

Autobus do *Łepek* – stanowisko ósme. Autobus do *Łepek* stoi na stanowisku ósmym (1977, Dworzec PKS Łosice).

ŁOMAZY, -*Ń* // -*ów*; m-ko, biał.

Nędzniej jeszcze od *Łomaz* wygląda Rossosz (1929, Świątkowski, 70);

Pieczęć *Łomazów* z 1715 r. (1959, Gumowski Pieczęcie, 61);

Na mapie Polski Wacława Grodeckiego, odbitej w 1562 r. w Bazylei [...] obok Mielnika, Drohiczyzna, Bielska, Węgrowa, *Łomaz*, Knyszyna i Narwi znalazły się również Łosice (1969, *Ł*, 16);

Łomazy, *Łomaz* (1969, *UNbiał*, 27);

Jeden z ostatnich listów [...] Mikołaja Woszczyły z *Łomaz* (1976, „Zielony Sztandar”, nr 1-2, s. 13);

Na północ od *Łomaz...* (1976, *ROP*, 110).

ŁOSICE, -*Ń*; m., pow. wm.

Bazy produkcji ogrodniczej z okolic Sarnak, *Łosic* i Huszlewa zaliczane są do najlepszych (1969, *Ł*, 60);

Łosice, *Łosic* (1971, *UNłos*, 5);

Początków *Łosic* należy prawdopodobnie doszukiwać się w największym na Podlasiu grodzisku, leżącym ok. 6 km na północny wschód od *Łosic*, we wsi Dziecioty (1976, *Kam*, 19).

ŁUZKI, -*Ń*; wś, łos.

Przy drodze z *Łuzek* do Falatycz, w lesie, po lewej, leżą duże głazy. Za nimi za-

Falatydz, Ciebierak i Łozek [...] po gr. 30 (1580, *ŹDz I*, 66).

MIERWICE (*Miewice, Mierwice*), -*Ń*; wsł, pf. i pow. Mielnik.

Waśko z *Mierwic*; Kuźma z *Mierwic*; Damian z *Mierwic* (1580, *ŹDz I*, 82).

MAKOBODY, -*Ń*; m-ko, pf. wm., droh.

Ruski poboru z *Makobód* dal zł. 2 (1580, *ŹDz I*, 72).

MORDY, brak dokumentacji; m-ko, pf. wm., droh. (*ŹDz I*, 2, 11-12, 82, 179).

gadkowe wzniesienie ze śladami fundamentów (1966, Przew, 233);

Luzki, *Łuzek* (1971, UNłos, 17).

MIERZWICE (Nowe, Stare), -*Ń*; wsie, łos.

Mierzvice, *Mierzwic* (1971, UNłos, 36, 37);

W lesie koło *Mierzwic* Starych, wczesno-średniowieczne grodzisko (1976, Kam, 23).

MOKOBODY, -*Ń* // -*ów*; m-ko, siedl.

Tu też (na północ od *Mokobód* pod Świniarąmi) ziemia wznosi się do wysokości 190 metrów n.p.m. (1935, Mikulski Pow, 7);

Ułani wobec bezwzględnej przewagi powstańców szybko wycofali się do *Mokobód*, nie uzyskawszy żadnych informacji (1962, Od Węgrowsa, 29);

Papaafanasopuło wycofał się z *Mokobód* do Chodowa i posłał po posiłki do Siedlec (1966, Przew, 145);

Obok reprezentantów Stoku Lackiego z jak najlepszej strony pokazały się również dziewczęta ze Strzały i *Mokobod* (1976, „Nasza Trybuna” XXIII, nr 291, s. 8);

I tak np. w pow. siedleckim członek grupy bojowej BCh z *Mokobodów*, A. Kosieradzki uprowadził podstępem – wywołując rannych – jeńca radzieckiego Iwana Basztanina (1976, ROP, 245);

Była to akcja grupy BCh z *Mokobód*, dokonana przez 18 ludzi (1976, ROP, 410);

Do *Mokobod* my nie jęźżem. (1979, z gwary).

MORDY, -*Ń* // -*ów*; m-ko, siedl.²⁴

Długość od *Mord* do Augustowa do 30 mil wynosiła (1861, Święcki, 256-257);

Biernaty – okolica [...] na lewo od drogi z *Mordów* do Łosic (1880, SG I, 221);

Od strony *Mordów* (1909, *ŹDz II*, 138);

Poza tym wpada do Liwca na terenie naszego powiatu pod Czepielinem drobny strumień [...], płynący od *Mórd* (1935, Mikulski Pow, 17);

Po drodze dołączono Żydów z *Mordów*, leżących na połowie drogi między Łosicami a Siedlcami (1976, ROP, 111);

²⁴ Zob. Z. Gałęcki. *Oboczne formy dopełniacza nazwy miejscowej „Mordy”*. „Język Polski” 58:1978 z. 3 s. 205-212.

NIEMOJKI (*Niemojki* 1446, *ŹDz* II, 33, 178), -*Ń*; wś, pf. wm., droh.

Z *Niemyk*, dał z włóki 1 ziemskiej, gr. 15 (1580, *ŹDz* I, 75).

OLEĘDY (*Olendy*, *Olendi*), -*Ń*; wś, pf. Pa-
protnia, droh.

Ur. Jerzy Łazowski z *Olęd* etc. dziedzic (1569, AU, 274);

Z *Oląd* i z Pap (AU, 270);

Andrzej Maciejów z *Oland* (1580, *ŹDz* I, 16);

Haereditatis Wielm. Xcia Michała Czartoryskiego Wdy Wołyńskiego y Ioanny z *Olend* małżonków... (1678; zob. *Dzieje Siedlec*, 11).

PADKOWICE, -*Ń*; wś, pf. Niemojki, droh.

Ślach. Christof Padkowski, dał z włók 5 osiadłych, po złotemu. Z *Padkowicz* i z Prusów, z włók pustych 5, po gr. 10 (1580, *ŹDz* I, 11).

PATKOWICE, -*Ń*; wś, pf. Łosice, miel.

Urodzony Piotr Patkowski, sędzia ziemski mielnicki, dał z imion swych *Patkowic*, Zakrza [...] po złotemu (1580, *ŹDz* I, 64).

PATRYKOZY (*Patrikozi*), -*Ń*; wś, pf. Kożuchów, droh.

Urodzony pan Marcin Wąż, podsądek ziemski drogicki, dał z *Patrików* Rudich [...] po złotemu (1580, *ŹDz* I, 25).

Komentuje naczelnik z *Mordów* (1976, *Słowo*, 3).

NIEMOJKI, -*Ń*; wś, łos.

Od *Niemojek* i Lipin (1935, Mikulski Pow, 21);

[Odjazdy] do *Niemojek* (1956, *ZŁ*, nr 2, s. 7);

Przeżycia łysowskie, a wśród nich krótkotrwała miłość młodego Żeromskiego do Rządewskiej i jej siostry, mieszkającej w niedalekim Patkowie (koło *Niemojek*), znalazły odbicie w młodzieńczej nowelistyce pisarza (1966, Przew, 204);

Niemojki, *Niemojek* (1971, UNłos, 21);

Do *Niemojk* (1974, z gwary).

OLEĘDY (*Bończe*, *Onice*) -*Ń*; wsie, siedl.

Z *Olont* (1976, z gwary). Według *Spisu* (jw. s. 782) *Olędry-Bończe* i *Olędry-Onice*. O różnicy *Olędry:Olędy* zob. Kondratiuk *Nazwy* s. 145-146. Człon *Onice* z dawnego *Orlicze* (*ŹDz* I, 16).

PATKÓW-PRUSY, kol., łos. (1967, *Spis*, 823; w UNłos nie wykazany).

PATKÓW RUSKI, wś i kol., łos. (UNłos, 21).

Dawna nazwa patronimiczna rozwinęła się w dzierżawczą.

PATRYKOZY, -*Ń*; wś i os., sokoł.

Jenerał wojsk polskich Szydłowski, dziedzic *Patrykoz* na Podlasiu [...], wszystkim włościanom pobudował w miejsce starych chat drewnianych murowane dziwaczne pawiloniki (1907, *Głogor* Bud, 145-146);

Autobus do *Patrykoz* za chwilę podstawi się na stanowisko trzecie (1978, Dworzec PKS Siedlce);

Długo więc mogą trwać jeszcze starania o użytkownika dla chociażby wymienionych

P(I)ETRUSY, -ew; wś, pf. Hadynów, miel.

Z *Petruszew*, dano z włók ziemskich 20, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 78).

PNIEWISKA, -Ø; wś, pf. Przesmyki, droh.

Ślach. Bartosz Sulka z cześnikami z *Pniewisk...* (1580, *ŹDz I*, 13).

POPŁAWY, -Ø; wś, pf. Łosice, miel.

Śl. Michał, niegdy Jerominów z *Popław* (1580, *ŹDz I*, 64).

PROCHENKI, brak dokumentacji; wś, pf. Łosice, miel.

Z *Prochenki* (1580, *ŹDz I*, 60).

PRZESMYKI (*Przesmiki*), -Ø; wś, pf. wm., droh.

Dziedzicowie z *Przesmyk* (1569, AU, 270, 293);

Ślach. Mikołaj Turobolski i Stanisław z cześnikami swemi z *Prześmik*, z włók ziemskich 40, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 14).

PTASZKI, -ów; wś, pf. Mordy, droh.

Ślach. Sebastian Skolimowski z cześnikami swemi z Woynowa, Rogoszcza, *Ptaszków...* (1580, *ŹDz I*, 12).

RACZKI, -ów; wś, pf. Górki, miel.

Ze wsi *Raczków* (1580, *ŹDz I*, 66).

REPKI, -ów; wś, pf. Wyrozęby, droh.

Jerzy Grek z *Repków* (1580, *ŹDz I*, 18);

Ślachetny Sebastian Maciejów, dał z *Repków*, z części swęj, z włóki gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 24).

ROSTKI, -Ø; wś, pf. Miedzna, droh.

Z *Rostek*, z włók osiadłych 5 1/2, po złotemu (1580, *ŹDz I*, 27).

już *Patrykoz* (1980, „Za i przeciw”, nr 33, s. 15).

PIETRUSY, -Ø; wś, łos.

Pietrusy, *Pietrus* (1971, UNłos, 25).

PNIEWISKI, -Ø; wś, łos.

Pniewiski, *Pniewisk* (1971, UNłos, 30).

POPŁAWY, -Ø; wś, łos.

Popławy, *Popław* (1971, UNłos, 17).

PROCHENKI, -Ø; wś, łos.

[Liwiec] służy na chwilę od Szydłówki do *Prochenek* [król.] za południową granicę starostwa łosickiego (1909, *ŹDz II*, 25);

Pięte miejsce uzyskał zespół z *Pruchenek* [sic.] za „Plotkę” (1956, ZŁ, nr 1, s. 6);

Próchenki, *Próchenek* (1971, UNłos, 25).

PRZESMYKI, -Ø; wś, łos.

Przesmyki, *Przesmyk* (1971, UNłos, 30);

Na Podlasiu zachodnim wsie drobno-szlacheckie występują na całym obszarze. Największe ich skupiska spotykamy jednak w okolicach Tarkowa i *Przesmyk* (k. Łosic) oraz wzdłuż Liwca (1976, Kam, 7).

PTASZKI, -Ø // -ów; wś, łos.

Ptaszki, *Ptaszek* (1971, UNłos, 38);

D'o *Ptašk* // *Ptaškuf* (1975, z gwary).

RACZKI, -Ø; wś, łos.

Raczki, *Raczek* (1971, UNłos, 9).

REPKI, -Ø; wś, sokoł.

Wiosną 1980 r. większość prac melioracyjnych [...] koncentruje się w rejonie sokołowskim, w okolicach Węgrowa i *Repek* (1980, TS, nr 20, s. 6).

ROSTKI, -Ø; wś, węgr.

Projektantami spółdzielni są od lat twórcy ludowi. Z wielu wymienić należy: Dominikę Bujnowską z Węgrowa, Salomeę Barbachowską z *Rostek*, znaną wycinankarkę Czesławę Rowicką z Górek Grubaków...

RYTELE (*Rithelie*: Borki, Średnie, Święckie, Wólka), -ów; wsie, pf. Kosów i Cerańów, droh.

Jan Skłodo z *Rytelów* Wolki; dziedzic z *Rytelów*; dziedzicowie z *Rytelów* Borków (1569, AU, 286);

Ślachtetny Paweł Ritel z cześnikami swemi dali z *Riteliów* Średnich z włók ziemskich 8, po gr. 15 (1580, ŻDz I, 31-32).

RZEWUSKI (*Stare, Żale*), -Ø; wsie, pf. Przesmyki, droh.

Dziedzicowie z *Rzew[uj]sk Żalów* (1569, AU, 279);

Ślach. Marcin syn Wawrzyńców, z cześnikami swojemi, dali z *Rzewusk Żalów* [...] po gr. 15 (1580, ŻDz I, 14).

SABNIE, -ów; wś, pf. Skrzyszew, droh.

Z *Sabniów*, z włók osiadłych 19 1/2, po złotemu (1580, ŻDz I, 37).

SARNAKI, -Ø; wś, pf. wm., miel.

Ślachtetni Adam i Serafin, z cześnikami swemi, dali z *Sarnak*, z Grzybowa [...], po gr. 15 (1580, ŻDz I, 66).

STANY (*Sihani*), -ów; wś, pf. Suchożebry, droh.

Dziedzicowie z *Stanów* (1569, AU, 288).

SUCHOŻEBRY, -Ø; wś, pf. wm., droh.

Dziedzicowie z *Suchożebr* (1569, AU, 280);

Ksiądz Serafin Podniesieński z Poświętnego, *Suchożebr*, dał od 6 ogrodników bezrolnych gr. 24 (1580, ŻDz I, 20).

(1980, „Nasza Trybuna” XXVII, nr 176, s. 5).

RYTELE (*Olechny, Włociańskie, Suche, Święckie, Święckie-Boreczek, Wszotki*), -Ø; wsie, sokoł.

Autobus do *Rytel* przez Kosów stoi na stanowisku trzecim (1979, Dworzec PKS Sokołów Podlaski);

9 marca o godz. 10.40 odjeżdżał z Sokołowa Podlaskiego autobus do *Rytel*... (1980, TS, nr 14, s. 7).

RZEWUSKI STARE, -Ø; wś, łos.

Stare Rzewuski, *Starych Rzewusek* (1971, UNłos, 31);

Do *Rzewusk* (1975, z gwary).

Żale, Żalów 'nazwa części wsi Przesmyki' (1971, UNłos, 30).

SABNIE, -i; wś, sokoł.

Z „*Księgi Sabni*” (1972, Malwy, 310);

Zabrałam Halszkę do *Sabni* (tamże, 317).

SARNAKI, -Ø; m-ko, łos.

Rozwidlenie dróg: w prawo do *Sarnak*, prosto – do Mielnika (1966, Przew, 169);

Przetwory owocowo-warzywne z *Sarnak* mają stałych odbiorców w kraju i za granicą (1969, Ł, 62);

Sarnaki, Sarnak (1971, UNłos, 37);

W rejonie *Sarnak* przeprowadzana była akcja specjalna (1976, ROP, 297);

Charakterystycznym elementem krajobrazu podlaskiego są występujące tu jeszcze wiatraki (w okolicach *Sarnak*) (1976, Kam, 11).

STANY (*Duże, Małe*), -ów; wsie, siedl.

Do GS w Suchożebrach wożą towary rolnicy z Nakor [...], Krześlina, *Stanów* i wielu innych wiosek (1980, TS, nr 15, s. 6).

SUCHOŻEBRY, -ów; wś, siedl.

Tzw. obóz A znajdował się na pn. od *Suchożebrów* (1966, Przew, 154);

Dybiec 13 lutego wyprawił w stronę Siedlec rezerwy, które doszły do Sokołowa, a straż przednia do *Suchożebrów* (1969, *Dzieje Siedlec*, 150);

SZAWŁY, -ów; wś, pf. Łosice, miel.

Ślachtetny Andrzej Pawłów [...] dał z *Szawłów* z włók ziemskich 20, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 64);

Z *Sawłów* dano [...] po gr. 15 (tamże, 78).

SZPAKI, -ów; wś, pf. Górki, miel.

Summa za zboże ze wsi wyżej pomienionych Kornice i *Szpaków* [...] facit lit. kop 93/24 (1576, TWL, 82);

Ze wsi *Szpaków* [...] po gr. 30 (1580, *ŹDz I*, 60);

Piotr ze *Szpaków* (tamże, 81).

SZW(I)EJKI, -ów; wś, pf. Ceranów, droh.

Szl. Antoni Świejkowski, szl. Stanisław Świejkowski z *Świejkow*, z Ciechonowca etc. dziedzicowie (1569, AU, 271);

Ślachtetny Jakób Wąż dał ze Swejków zastawy, z 1 włóki ziemskiej, gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 32);

Ślachtetny Marcin Swejko dał ze Swejków [...] zł. 1 (tamże);

Ślachtetny Stanisław Zembrowski ze Swejków (tamże).

TOKARY, -Ø; wś, pf. Przesmyki, droh.

Ur. Jan Grot z *Tokar* i Duplewicz dziedzic (1569, AU, 266);

Bartłomiej Groth, wojski mielnicki, z Duplewicz i *Tokar*, z części swojej dał [...] po złotemu (1580, *ŹDz I*, 14).

TREBICE STARE, -ów // -Ø; wś, pf. Paprotnia, droh.

Szl. Krzysztof s. Marcinow z *Trembicow* dziedzic (1569, AU, 269);

Ślachtetny Stanisław Piotrow z *Trebicz Starych*, dał z włók ziemskich 6, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 16).

Kolejne miejsca zajęły spółdzielnie ze Zbuczyna, Mokobodów, *Suchożebrów*, Łaskarzewa i Serokomli (1980, TS, nr 28, s. 2).

SZAWŁY, -ów; wś, łos.

[Tłoka] nazwa używana we wsiach włościańskich, np. we wsi Łysów, leżącej ok. 15 km od *Szawłów* (1969, Ł, 53);

Szawły, *Szawłów* (1971, UNłos, 26).

SZPAKI (*Nowe, Stare*), -ów // -Ø; wsie, łos.

Drugi strumień (bez nazwy) płynący od Hruszniewa i *Szpaków* (1935, Mikulski Pow, 20);

Trzecie miejsce przyznano [...] zespołowi ze *Szpak Nowych* za sztukę *Przed sądem* (1956, ZŁ, nr 1, s. 6);

Nowe Szpaki, *Nowych Szpaków*; Stare Szpaki, *Starych Szpaków* (1971, UNłos, 6-7);

Autobus do *Szpak* przez Kornicę stoi na stanowisku siódmym (1977, Dworzec PKS Łosice).

SZWEJKI, -Ø; wś, sokoł.

P. Antoni Gawryś [gospodarz] ze *Szwejk* (1925, Szkice, 64).

TOKARY, -Ø; wś, łos.

Stoi on [święty dąb] samotnie za opłotkami dworskimi, przy drodze z *Tokar* do Ruskowa (1899, „Wisła” XIII, s. 345);

Tokary, *Tokar* (1971, UNłos, 33);

(Rusków) We wsi pamiątkowa tablica ku czci pomordowanych tu w lipcu 1943 r. 21 działaczy BCH z *Tokar*, Hruszniewa i Ruskowa (1976, Kam, 25).

TREBICE (*Dolne, Górne, Stare*) -Ø; wsie, siedl.

(por. inne nazwy tego typu).

UZIĘBŁY (*Oziembli*), -Ø // -ów; wś, pf. Paprotnia, droh.

Dziedzicowie z *Uziąbł* (1569, AU, 284);

Ślachetny Mikołaj Oziembło z cześnikami swemi, z *Oziembłów*, dał [...] po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 16).

WŁODKI (*Włothki*), -ów; wś, pf. Kożuchów, droh.

Dziedzicowie z *Włodkow* (1569, AU, 271).

WOŹNIKI, brak dokumentacji; wś, pf. Górkki, miel.

Woźniki (1580, 1591, *ŹDz I*, 66, 180).

WYCZÓŁKI (*Wiczolky*), -Ø; wś, pf. Mor-dy, droh.

Z *Wiczolk*, z włók osiadłych 5, po zło-temu (1580, *ŹDz I*, 12).

WYCZÓŁKI (*Wiczółky*), brak dokumen-tacji; wś, pf. Łosice, miel.

WYROZĘBY (*Wirozemby-Kunaty, Wiro-zemby-Podawcze*), -Ø; wsie, pf, wm., droh.

Szl. Stanisław Poniatowski s. Bartoszow z *Wyroząmb* dziedzic. Dziedzicowie z *Wyro-ząmb* (1569, AU, 274);

Ślachet. Maciej i Piotr Topiczewski z cześnikami swemi z Podawczy i *Wirozqb*, dali z włók ziemskich 5, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 17);

UZIĘBŁY, -Ø; wś, siedl.

Z *Użomb*[#] (1976, z gwary).

WŁODKI, -ów // -Ø; wś, sokoł.

Za budynki dla trzody chlewnej I nagrodę zdobył Zbigniew Trębicki z *Włodków* gm. Repki (1980, TS, nr 31, s. 2);

Zbigniew Trębicki z *Włodek* (tamże, nr 32, s. 3);

Kilka dni wcześniej pomagaliśmy sołt-sowi Trembeckiemu z *Włodek*, ma 60 lat i sam gospodarzy na ponad 10-ha gospodarstwie (tamże, nr 34, s. 3).

WOŹNIKI, -Ø; wś, łos.

Oprócz *Woźnik*... (1907, *ŹDz II*, 138);

Dzisiaj zrobimy wycieczkę do *Woźnik* (1956, ZŁ, nr 1, s. 4);

Biorąc pod uwagę położenie topogra-ficzne obu miejscowości [...] oraz informa-cję Mikulskiego o dawniejszej przynależ-ności grodziska do *Woźnik*, należy wnosić, iż w obu wypadkach chodzi o jeden i ten sam obiekt (1969, Ł, 12);

Woźniki, Woźników (1971, UNłos, 7).

WYCZÓŁKI, -Ø; wś, siedl.

Dowiadujemy się o istnieniu w XV w. na tym terenie siedmiu miejscowości: Zbuczyna, Pruszyna, Rudek, *Wyczółek*, Siedlec, Golic i Krzeska (1969, *Dzieje Siedlec*, 15).

WYCZÓŁKI, -Ø; wś, łos.

Wyczółki, Wyczółek (1971, UNłos, 26);

Do *Vyčouk* choziąa (1975, z gwary).

WYROZĘBY (*Konaty, Podawce*), -Ø // -ów; wsie, sokoł.

O 3 wiorsty od *Wyrozęb* ku wsi *Włodki*, na ogromnych błotach wznoszą się okopy także jądzwingowskiemi zwane (1892, *Pleszczyński Boj*, 8);

Kieryła odesłano do szpitala [...] do oddalonych *Wyrozęb* (1925, *Szkice*, 49);

W prawo droga do *Wyrozębów* (1966, *Przew*, 167);

Stanisław Poniatowski [...] z Podawczy i *Wirozqb* (1580, *ŹDz I*, 17).

WYRZYKI (*Wirziki*), -*Ń*; wś, pf. Górki, miel.

Piotr Wojciechów z *Wyrzyk* (1580, *ŹDz I*, 65).

ZAWADY (*Rzewuski-Zawady*), -*Ń*; wś, pf. Przesmyki, droh.

Z *Zawad* z włók ziemskich 29, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 14).

ZIENIE, brak dokumentacji; wś, pf. Górki, miel.

Sioło *Zienie* (1591, *ŹDz I*, 180).

ŻELEŻNIKI (*Żeliezniki*), -*ów* // -*Ń*; wś, pf. Miedzna, droh.

Dziedzicowie z *Żeleżnikow* (1569, AU, 277);

Ślachetny Jan *Żeleżnicki* z cześnikami swemi, dał z *Żeleżnik*, z włók ziemskich 15, po gr. 15 (1580, *ŹDz I*, 28).

3 km na zach. od *Wyrozębów*, wśród łąk na pd. wsch. od wsi *Włodki* – grodzisko wczesnośredniowieczne (1966, Przew, 199);
Majster od *Wirozomp* (1979, z gwary).

WYRZYKI, -*Ń*; wś, łos.

Wyrzyki, Wyrzyk (1971, UNłos, 23).

ZAWADY, -*Ń*; wś, łos.

Zawady, Zawad (1971, UNłos, 40).

ZIENIE, -*Ń* // -*i*; wś, łos.

Henryk Kaczyński z *Zień* (1956, ZŁ, nr 1, s. 7);

Zienie, Zieni (1971, UNłos, 11).

ŻELEŻNIKI, -*Ń*; wś, węgr.

Godne jest także uwagi żarliwe wystąpienie [...] Feliksa Żochowskiego, nauczyciela szkół warszawskich pochodzącego z *Żeleżnik* węgr. (1967, „Biuletyn PTJ” XXV, 224);

W styczniu 1943 r. hitlerowcy przeprowadzili pacyfikację wsi w rejonie *Żeleżnik* (1976, ROP, 188).

Wyniki analizy zestawionego słowniczka odmiany pluralnych nazw miejscowych, zawierającego 82 pozycje, przedstawiają się następująco:

Wahanie w odmianie jako zwyczaj językowy zaznacza się i w historii języka polskiego, i dzisiaj. Zbyt mała liczba przykładów często nie pozwala odkryć tego zjawiska.

Zmiany we fleksji nazw miejscowych sprowadzają się do kilku tendencji:

1. Nazwy miejscowe z historyczną końcówką -*Ń* w dopełniaczu zachowały tę końcówkę jako prawie wyłączną, np. *Biernaty, Czotomyje, Gałki, Kaliski, Kisielany, Krynki, Popławy, Patrykozy, Rostki, Sarnaki*. Współcześnie w niektórych toponimach występuje jako oboczna końcówka -*ów* albo w szerszym zakresie, np. *Bolesty, Bolest* // *Bolestów, Mokobody, Mokobód* // *Mokobodów, Wyrozęby, Wyrozęb* // *Wyrozębów*, albo zupełnie wyjątkowo, np. *Łomazy, Łomaz* // *Łomazów, Woźniki, Woźnik* // *Woźników*.

2. Tylko nieliczne nazwy utrzymały końcówkę -*ów* jako wyłączną formę dopełniacza: po spółgłosce twardej w temacie *Dzięcioły* (łos.), *Guty, Stany, Szawły*, po -*j* *Kamianki-Czabaje* oraz po -*l* *Żale*. W wielu nazwach obok wcześniej zaświadczonych form z -*ów* pojawiły się formy oboczne z końcówką zerową w następującym porządku:

a) urzędowo i lokalnie *-ów* (*Łepków, Szpaków*) i lokalnie *-Ø* (*Łeppek, Szpak*);

b) urzędowo i lokalnie *-Ø* (*Dawid, Ptasz(e)k*) oraz lokalnie *-ów* (*Dawidów, Ptaszków*);

c) urzędowo i lokalnie *-ów // -Ø* (*Włodków // Włodek*).

3. Wymiana końcówek fleksyjnych przebiegała w kilku kierunkach:

a) *-ów* — *-Ø* w większej liczbie toponimów: *Borzychy, Dziecioły* (sokol.), *Lipki, Pietrusy, Raczki, Repki, Rytele, Szwejki*;

b) *-Ø* → *-ów*, zjawisko jednostkowe w nazwach: *Suchożebry, Suchożebr* → *Suchożebrów* (niekiedy lokalnie też *Suchożebr*) i *Wyrozęby, Wyrozęb*, dziś obocznie *Wyrozęb // Wyrozębów*;

c) *-ów* — *-i* w związku z ograniczeniem zakresu końcówki *-ów* o pozycje po spółgłoskach fonetycznie miękkich: *Sabnie, Sabniów* → *Sabni*;

d) *-Ø* → *-i* w odmianie nazw: *Czaple, Czapł* → *Czapli, Zienie, Zieni w obec regionalnej i*, być może, dawniejszej formy *Zień*.

4. Nazwy patronimiczne lub tworzone na ich wzór, np. *Kurowice, Łosice, Mierzvice* zachowały formy z końcówką zerową w dopełniaczu. Zupełnie wyjątkowo wystąpił w XVI w. jeden zapis z *-ów* (por. *Třebice*). Kontynuacja form bezkońcówkowych dotyczy też niektórych innych typów strukturalnych nazw miejscowych.

5. Przekształcenia w tematach fleksyjnych nazw miejscowych polegały:

a) na zmianach o charakterze fonetycznym, z których najbardziej z fleksją związane, a więc zmorphologizowane jest zwężenie samogłoski tematycznej w ostatniej sylabie form bezkońcówkowych²⁵, np. *Mokobód, Mórd, Patrykóz, Przygód*;

b) na uogólnieniu *e* ruchomego w urzędowej postaci nazw, np. *Górk* → *Górek, Niemojk* → *Niemojek, Próchenk* → *Próchenek, Ptaszk* → *Ptaszek, Sosenk* → *Sosenek* itd. Formy bez *e* występują powszechnie w gwarowych i regionalnych realizacjach tego typu nazw.

W wyniku indywidualnego rozwoju nastąpiły zmiany: *Patkowicze* → *Patków* (zmiana przyrostka i typu znaczeniowego), *Jajki* (1528, 1580) → *Sosenki-Jajki* (1890, 1967) → *Sosenki* (1971) (zmiana typu znaczeniowego). Zastąpienie nazwy *Duplewicze* nazwą *Dąbrowa* jest XX-wieczną zmianą urzędową.

ZAKOŃCZENIE

Nasilające się od początku XVI w. rozszerzanie końcówki *-ów* na rzeczowniki rodz. męskiego doprowadziło do prawie wyłącznego jej występo-

²⁵ Odpowiedzi Redakcji 385. [„o” a „ó” w bezkońcówkowym żeńskim dopełniaczu l. mn.]. „Język Polski” 39:1949 z. 3 s. 144.

wania w dopełniaczu l. mn. rzeczowników twardo- i miękkotematowych, obejmując przejściowo, zwłaszcza w XVIII w., również rzeczowniki rodzaju żeńskiego i nijakiego. Ta tendencja rozwojowa nie objęła nazw miejscowych. Z przeprowadzonej w pracy analizy wynika stwierdzenie istotnej tendencji w odmianie przyrostkowych toponimów pluralnych, zmierzającej do uogólnienia końcówki zerowej w dopełniaczu tych nazw. To z kolei zdaje się wpływać na formy nazw z wcześniejszą końcówką *-ów*.

Analiza wykazała również, że na przedstawioną repartycję końcówek *-o* i *-ów* wpływa nie tyle wygłos tematu fleksyjnego, ile typy morfologiczne nazw miejscowych. Jednakże i czynniki fonetyczne nie są tu bez znaczenia. Wartość hipotezy ma stwierdzenie o roli akcentu jako czynnika kształtującym tekstowe formy dopełniacza nazw miejscowych. Wstępne obserwacje wykazują, że formy z końcówką zerową mogą występować w wyrażeniu z przymikiem akcentowanym, np. *d'o Bejd*, *d'o Ptazsk*, natomiast w wyrażeniach z nie akcentowanym przymikiem mogą się pojawiać formy tych samych nazw z końcówką *-ów*, np. z *B'ejdów*, z *Pt'aszków*²⁶. Dodajmy, że tego typu badania muszą być ograniczone do żywej mowy, przy czym nasuwa się też pytanie, czy statystycznie można tę zależność rozstrzygnąć.

Co się tyczy motywacji semantycznej końcówki *-ów*, to nie mamy wystarczających dowodów takiej motywacji. W zakresie nazw rodowych powstających na Podlasiu w XV i głównie w XVI w. mogła motywacja semantyczna wchodzić w grę, tym bardziej że czasowo zbiega się to z rozszerzaniem zakresu *-ów* we fleksji języka polskiego. O tym natomiast, że odmiana toponimów ma ścisły związek z fleksją wyrazów pospolitych, przekonują np. formy miejscownika z końcówką *'-ech*, będące w użyciu w apelatywach do połowy XVI w., rzadziej w XVII w.²⁷ i w tym samym czasie w toponimach, jeśli nie liczyć kilku archaicznych form typu *na Węgrzech*. Zatem *'-ech* wchodzi z użycia jednocześnie w obu klasach wyrazów; w badanych źródłach podlaskich w 2. połowie XVI w. końcówka ta wystąpiła tylko jeden raz (por. *dan w Łomaziech* 1570 TWL, 11).

O kryterium rodzajowym, na którym opiera się przede wszystkim odmiana pluralnych nazw topograficznych, była już mowa wcześniej. Niezgodność form dopełniacza nazw miejscowych i odpowiednich wyrazów pospolitych może być w języku ogólnopolskim zdeterminowana podłożem dialektalnym lub chęcią odróżnienia nazwy własnej, zwłaszcza tzw. wstydlivej typu *Mordy*, *Piardy*, *Łysobyki*, od pospolitej.

Wyniki pracy sprowadzałyby się do następujących wniosków ogólnych:

1. W odmianie nazw miejscowych ważniejszą rolę odgrywają ich typy strukturalne i znaczeniowe niż np. właściwości fonetyczne.

²⁶ Por. Galecki, jw. s. 211.

²⁷ Klemensiewicz, Lehr-Splawiński, Urbańczyk, jw. s. 284.

2. W historii polszczyzny następuje rozszerzanie zakresu występowania końcówki zerowej w dopełniaczu pluralnych nazw miejscowych z jednoczesnym ograniczaniem zakresu końcówki *-ów* do tematów fonetycznie twardej i niektórych funkcjonalnie miękkich. Końcówka zerowa jest obecnie wyróżnikiem nazwowości w odmianie tych toponimów.

3. W historii języka polskiego szerszy był zakres wahań w odmianie wyrazów pospolitych, istniały również oboczne formy fleksyjne toponimów.

4. We współczesnej polszczyźnie ujawnia się szerszy zakres wahań form fleksyjnych toponimów przy ograniczaniu tego zjawiska przez ustalenia normatywne w wyrazach pospolitych. Wynikałoby z tego konieczność dopuszczenia przez normę jako zwyczaju językowego wahań form fleksyjnych toponimów.

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła:

- AU – *Akta Unii Polski z Litwą 1385-1791*. Wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz. Kraków 1932;
- Dzieje Siedlec – A. Winter. *Dzieje Siedlec 1448-1918*. Warszawa 1969;
- Głoger Bud – Z. Głoger. *Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa*. T. 1. Warszawa 1907;
- Głoger Dol – Z. Głoger. *Dolinami rzek. Opisy podróży wzdłuż Niemna, Wisły, Bugu i Biebrzy*. Warszawa 1903;
- Gumowski Pieczęcie – M. Gumowski. *Pieczęcie i herby miejscowości województwa lubelskiego*. Lublin 1959;
- Kam – T. Kamiński. *Podlasie zachodnie*. Warszawa 1976;
- Kondratiuk Nazwy – M. Kondratiuk. *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*. Wrocław 1974;
- Ł – *Łosice 1264-1966*. Pod red. J. Kazimierskiego. Warszawa 1969;
- Małwy – B. Wachowicz. *Małwy na lewadach*. Warszawa 1972;
- Mikulski Grodziska – J. Mikulski. *Grodziska w powiecie siedleckim*. „Przegląd Archeologiczny” 6:1937/38 s. 99-105;
- Mikulski Pow – J. Mikulski. *Powiat siedlecki. Ziemia, wody, człowiek*. Siedlce 1935;
- Od Węgrowa – E. Kozłowski. *Od Węgrowa do Opatowa. 3 II 1863-21 II 1864. Wybrane bitwy z powstania styczniowego*. Warszawa 1962;
- Pleszczyński Boj – A. Pleszczyński. *Bojarzy Międzyrzeccy. Studium etnograficzne*. Warszawa 1892;
- PorJ – H. Friedrich. *Ostoje – Klimy. Uwagi nad słownictwem dwóch wsi*. „Poradnik Językowy” 1934 z. 5/6 s. 91-93;
- PR – Przykłady z Polskiego Radia Warszawa;
- Przew – T. Chłudziński. *Mazowsze południowo-wschodnie. Podlasie zachodnie. Przewodnik turystyczny*. Warszawa 1966;
- ROP – S. Lewandowska. *Ruch oporu na Podlasiu 1939-1944*. Warszawa 1976;

- SG – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Wyd. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski. T. 1-15. Warszawa 1880-1902;
- Słowo – „Słowo Powszechne” 30:1976 nr 43;
- SNNG – S. Rospond. *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej*. Wrocław-Warszawa 1951;
- SO – *Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji polskiej*. Pod red. M. Szymczaka. Warszawa 1975;
- Spis – *Spis miejscowości Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Warszawa 1967;
- Szkice – A. Jarośniński. *Szkice z nadbużańskiego Podlasia*. Warszawa 1925;
- Świątkowski Podlasie – W. Świątkowski. *Podlasie. Piąta wycieczka po kraju*. Warszawa 1929;
- Święcki Opis – T. Święcki. *Opis starożytnej Polski*. T. 1. Kraków 1861;
- TS – „Tygodnik Siedlecki” dodatek „Naszej Trybuny”;
- TWL – J. Topolski, J. Wiśniewski. *Lustracje województwa podlaskiego 1570 i 1576*. Wrocław-Warszawa 1959;
- UN – *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych*. Pod red. W. Taszyckiego. Oprac. L. Kaczmarek. [Warszawa] 1963:
UNbial – z. 105. *Powiat biały, woj. lubelskie*;
UNluk – z. 115. *Powiat lukowski, woj. lubelskie*;
UNradz – z. 119. *Powiat radzyński, woj. lubelskie*;
UNłos – z. 128. *Powiat łosicki, woj. warszawskie*;
- Wycech – Cz. Wycech. *Podlasie w walkach o społeczne i narodowe wyzwolenie Polski*. Warszawa 1960;
- ZŁ – „Ziemia Łosicka” 1:1956 nr 1-3;
- ŹDz – A. Jabłonowski. *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*. T. 6: *Podlasie (województwo)*. Cz. 1-3. Warszawa 1908-1910. Źródła dziejowe XVII/1-3.

2. Nazwy powiatów:

a) historycznych:

droh. – drohicki, drohiczyński

Jednostka administracyjna znana już w średniowieczu. W latach 1520-1795 siedziba powiatu i stolica woj. podlaskiego. Granice tego powiatu obejmowały m.in. położoną po prawej stronie Liwca część XV-wiecznego pow. węgrowskiego.

miel. – mielnicki

Średniowieczna jednostka administracyjna, w latach 1520-1795 pow. w woj. podlaskim z wyodrębnionym ok. 1560 r. w ramach tego powiatu starostwem łosickim oraz położoną poza jego granicami tzw. dzierzawą wołyńską.

b) współczesnych:

bart.	– bartoszycki	gdan.	– gdański
biał.	– biały (Biała Podl.)	giż.	– giżycki
biał.	– białogardzki	głog.	– głogowski
bran.	– braniewski	głub.	– głubczycki
byt.	– bytowski	goł.	– gołdapski
choj.	– chojeński	gorz.	– gorzowski
choszcz.	– choszczeński	gór.	– górski
człuch.	– człuchowski	grodz.	– grodzki
dobr.	– dobrodzieński	gryfin.	– gryfiński
draw.	– drawski	ił.	– iławski

kam.	– kamieński	pas.	– pastęcki
kęć.	– kętrzyński	pil.	– pilski
klucz.	– kluczborski	radz.	– radzyński
kłodz.	– kłodzki	resz.	– reszelski
koł.	– kołobrzeski	ryb.	– rybnicki
koz.	– kozielski	rzep.	– rzepiński
koż.	– kozuchowski	siedl.	– siedlecki
kroś.	– krośnieński	skier.	– skierniewicki
	(Krosno Odrzańskie)	śląw.	– ślawieński
kwidz.	– kwidzyński	ślup.	– ślupski
leski	– Lesko	sokoł.	– sokołowski
lidz.	– lidzbarski	star.	– stargardzki
lub.	– lubański (Lubań Śl.)	sul.	– sulęciński
lubl.	– lubliniecki	suw.	– suwalski
lwów.	– lwówecki	syc.	– sycowski
lob.	– lobeski	szczec.	– szczecinecki
łos.	– łosicki	szczyc.	– szczycieński
łódz.	– łódzki	szpr.	– szprotawski
łuk.	– łukowski	średz.	– średzki
miast.	– miastecki	świd.	– świdnicki
międz.	– międzyrzecki	świeb.	– świebodziński
mil.	– milicki	trzeb.	– trzebnicki
mor.	– morąski	wał.	– wałecki
mrąg.	– mrągowski	węgorz.	– węgorzewski
myśl.	– myśliborski	węgr.	– węgrowski
nam.	– namysłowski	wiel.	– wielicki
nidz.	– nidzki	wolin.	– woliński
niem.	– niemodliński	woł.	– wołowski
now.	– nowogardzki	wroc.	– wrocławski
olsz.	– olsztyński	wrzes.	– wrzesiński
oś.	– oławski	wsch.	– wschowski
opol.	– opolski	ziel.	– zielonogórski
ostr.	– ostródzki	żar.	– żarski

A PROPOS DE LA FLEXION DE TOPONYMES PLURIELS (Formes du génitif)

Résumé

L'article aborde le problème des formes flexionnelles de noms de lieu dans une perspective diachronique, du XVIe au XXe s. L'auteur analyse les formes du génitif des toponymes de la partie sud de la Podlachie (pol. Podlasie) sur le fond de l'ensemble de l'aire polonaise. Les toponymes retenus sont ceux qui ne fonctionnent que comme pluralia tantum. Les principaux faits observés de ce point de vue se présentent comme suit: 1° conservation de la désinence -*Ń* (p. ex. *Łosic*, de *Łosice*) ou -*ów* (p. ex. *Dzięciotów*, de *Dzięcioły*); 2° hésitation dans l'emploi des désinences -*Ń* // -*ów* (p. ex. *Włodek* // *Włodków*, de *Włodki*), -*i* // -*ów* (p. ex. *Sabni* // *Sabniów*, de *Sabnie*), -*i* // -*Ń* (p. ex. *Zieni* // *Zień*, de *Zienie*), dans le passé notamment ou aujourd'hui; 3° alternance de désinences flexionnelles: -*ów* → -*Ń* (p. ex. *Borzyców* → *Borzyc*, de *Borzycy*),

